

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №8 (60)
(жнівень)

www.lit-bel.org www.novychas.gmail.com

Анонс

«НАВІНЫ»: літаратурна-грамадскае жыццё жніўня	с. 2.
«ПУБЛІЦЫСТЫКА»: Аляксандр ГІБОК-ГІБОУСКІ пра ўгодкі путча	с. 3.
«КРЫТЫКА»: Леанід ГАЛУБОВІЧ пра Генадзя БУРАЎКІНА	с. 4.
«ПАЭЗІЯ»: «Тайны знак» Генадзя БУРАЎКІНА	с. 5.
«ПРОЗА»: сатырычнае апавяданне Кузьмы Вясёлага	с. 6.
«ПАЭЗІЯ»: «Штрых» Віктара СЛІНКО	с. 7.
«ЧЫТАЛЬНЯ»: фрагменты апавесці Сяргея ПЯТРОВА «Мейлах у кастрычніку»	с. 8-9.
«ПЕРАКЛАД»: «Усмешка на вуснах павешанага»; Вялімір ХЛЕБНІКАЎ у перастварэнні Міколы ПАПЕКІ	с. 10.
«ПРОЗА»: «Трэцяя выснова» Міколы КАСЦЮКЕВІЧА	с. 11.
«ФРАГМЕНТЫ»: Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК: пра беларускую Вільню і Радаслава АСТРОУСКАГА	с. 12-13.
«ЭСЭ»: «Відарыс» Аляся ПАШКЕВІЧА	с. 14.
«КРЫТЫКА»: роздум Веранікі СТРАЛЬЦОВАЙ пра творчасць Алы СЯМЁНАВАЙ	с. 15.
«КАЛЕЙДАСКОП»: інтэрв'ю з Віталем РЫЖКОВЫМ	с. 16.

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

▶ ПАЗІЦЫЯ

ПУЛЬС. БЕЛАРУСКІ РОЗГАЛАС

Антон Тарас, paviny.by

Нягледзячы на дэфіцыт валюты, жыццё ў беларускім горадзе па-ранейшаму цудоўнае. Але не па серадах. Па серадах на вуліцу лепш не выходзіць. Бо ці мала што?! Падбягуць, скопяць невядомыя ў цывільнай вопратцы, звалакуць вас Бог ведае куды... Шукай пасля па турмах.

«Адзінае з таго нямногага, чаму вучыць гісторыя, — што перамены ў лепшы ці горшы бок адбываюцца часцяком тады, калі іх патрабуюць нашы сэрцы й нашы душы. Гэта значыць, што жывучы ў бласлаўленыя часы са светаадчуваннем акаянных дзён, мы міжволі спрыяем прыходу апошніх», — напісаў Сяргей Дубавец.

Кажучы пра «акаянныя дні», Дубавец адштурхоўваецца ад аднайменнага твора Івана Буніна. У дзённіку часоў станаўлення ўлады бальшавікоў расійскі пісьменнік распавядае пра бяспраўнасць, маральную дэградацыю і знішчэнне лепшага з нашых дзён у мінулым. «Прыблізна гэтак многія ўспрымаюць і сённяшнюю сітуацыю ў Беларусі», — адзначае Сяргей Дубавец. Камісары ўдзяляюцца Івану Буніну ўчорашнімі катаржнікамі, Ленін — жывёлай, Расія — адным вялікім канцом свету; «прыблізна гэтак шмат хто выказваецца пра сённяшні рэжым у Беларусі. Нават словы падбіраюцца тэа сама».

Разам з тым, беларускі публіцыст падкрэслівае, што час, апісаны Іванам Буніным, адрозніваецца ад нашага, бо ў расійскага літаратара «ледзве не ў кожным радку — факты масавага бяспраўнасці, рабунку й забойстваў».

«Уражае тое, што наш час у параўнанні з апісаным у Буніна — не тое, што не такі, а процілеглы яму. Ніхто не жыве ў пастаяннай боязі быць зараз і ні за што забітым, не чытае ў газетах пра масавыя расстрэлы й пагромы на суседняй вуліцы. Але словы для характарыстыкі сваёй эпохі людзі часцяком падбіраюць тэа сама, «максімальныя», — адзначаў Дубавец.

З часу публікацыі гэтага цытаванага мною твора прайшлі два гады, і перыяд гэтак званай «лібералізацыі» скончыўся. У якой ступені спрыялі таму «максімальныя» словы некаторых выбаршчыкаў, палітыкаў, журналістаў — пытанне асобнае. Але навіны

пра тое, як супрацоўнік праваахоўных органаў наступіў каленам на горла пенсіянеру Уладзіміру Марозаву; як суддзя аштрафаваў аднарукага Канстанціна Капліна за плясканне ў далоні; як міліцыя арыштоўвала звычайных пакупнікоў гіпермаркета «Гіпа» — ясна сведчаць: акаянныя дні вяртаюцца. Чаго толькі вартыя чуткі пра цяжарную кабету, якая страціла дзіця ў выніку неапраўданага затрымання «людзьмі ў цывільнай вопратцы»?! (Натуральна, «чуткамі» гэты шакуючы факт я называю толькі таму, што сама пацярпела лічыць за лепшае не кантактаваць зараз з прэсай).

Пра што кажучы нам бессэнсоўныя затрымання, арышты і прысуды? Верагодна, пра тое, што праваахоўныя органы забіраюць грамадзян адвольна і бессістэмна, папросту выконваючы план. Бессэнсоўнасць затрыманняў наводзіць на думку, што штосьці падобнае ўжо было ў нашай гісторыі — у самыя змрочныя часы савецкага таталітарызму, калі, па сведчанні Аляксандра Салжаніцына, органы «часцей за ўсё не мелі глыбокіх падставаў для выбару — якога чалавека арыштаваць, якога не чапаць, а толькі дасягалі кантрольнай лічбы. Запаўненне лічбы магло быць заканамернае, магло ж насіць выпадковы характар».

У шмат якіх выпадках людзей, арыштаваных органамі, чакала пагібель. Некаторым пры арышце ўдавалася збегчы, як латышу Андрэю Паўлу, які выскачыў, ратуючыся ад НКВС, праз акно, і з-пад Оршы перабраўся ў Сібір.

«І хоць жыў ён там пад сваім жа прозвішчам, і ясна было па дакументах, што ён — з-пад Оршы, ён НІКОЛІ не быў пасаджаны, ані выкліканы ў органы, ані пастаўлены пад якое-небудзь падазрэнне», — піша Аляксандр Салжаніцын, тлумачачы гэта тым, што палову схопленых падчас «арыштных эпідэмій» не абвяшчалі ва ўсесаюзны вышук: «намечаны да арышта па выпадковых абставінах, нахшталт даносу, чалавек лёгка замяняўся іншым суседам».

Наконт затрыманняў мінакоў пісьменнік-дысідэнт паведамляе: «У 1927-м годзе, калі пакорлівасць

яшчэ не настолькі размякчыла нашыя мазгі, на Серпухоўскай плошчы ўдзень два чэкісты спрабавалі арыштаваць жанчыну. Яна абхапіла ліхтарны слуп, пачала крычаць, не давацца. Сабраўся натоўп. (Патрэбна была такая жанчына, але патрэбны ж былі і такі натоўп! Прахожыя не ўсе апусцілі вочы, не ўсе паспяшаліся шмыгнуць міма!) Паспешлівыя гэтыя рабаты адразу сумеліся. Яны не могуць [працаваць] пры святле грамадства. Яны селі ў аўтамабіль і ўцяклі. (І тут бы жанчыне адразу на вакзал і з'ехаць! Але яна пайшла начаваць дадому. І ўначы адвезлі яе на Лубянку»).

Вядома, выпадковых (і невыпадковых) мінакоў, якіх арыштоўваюць у наш час у сувязі з антыўрадавымі пратэстамі па серадах, не чакае расстрэл. «Гісторыя паўтараецца двойчы: першы раз у выглядзе трагедыі, другі — у выглядзе фарса», — заўважае нямецкі філосаф Георг Вільгельм Фрыдрых Гегель. Не дзіўна, што праваахоўная сістэма звяртаецца да планавага затрыманняў, бо ж яна з'яўляецца непасрэднай пераемніцай сістэмы сталінскай, нічога істотна новага яе распарадчыкі прыдумалі не здолныя (праўда, зараз «паспешлівыя рабаты» не саромеюцца ані натоўпу, ані тэлекамер). Расстрэляць не расстрэляюць, але зняважаць справядлівасць і замахнуцца на годнасць.

Грамадзянам, выпадковым грамадзянам, якія ніколі не ўдзельнічалі ў палітычнай барацьбе — што ім рабіць у такіх абставінах?

Грамадзянам, якіх ні за што хапаюць на вуліцах рабаты ў цывільным і ў форме?

Грамадзянам, якія зрабіліся закладнікамі бесчалавечнай сістэмы?

Бегчы няма куды, заходняя мяжа — на візавым замку; не ў Сібір жа, як Андрэю Паўлу! (І каму захочацца пакідаць Радзіму, любіць, справу з-за промыслу нейкіх «рабяткаў»?!). Застаецца «хапацца за ліхтарныя слупы»: галасіць на цэлы свет пра беззаконне, якое чыніцца ў Беларусі.

СМІ абавязаныя дапамагчы данесці гэты голас да кожных вушэй і да кожнага неаб'якавага сэрца.

НАВІНЫ

10 (2)

▶ КОНКУРСЫ

ТЭАТР «ЛЯЛЬКА»
АБВЯШЧАЕ КОНКУРС
ПАЭТЫЧНЫХ П'ЕСАЎ
ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Віцебскі беларускі тэатр «Лялька» запрашае да супрацоўніцтва таленавітых айчынных паэтаў-драматургаў незалежна ад узросту, досведу і членства ў пісьменніцкіх арганізацыях. На дадзены момант тэатр мае патрэбу ў п'есе, якая адпавядала б наступным патрабаванням:

- мяркуемы ўзрост глядачоў — ад 4-5 гадоў;
- займальны дынамічны сюжэт з ненавязлівым выхавальным падтэкстам (фабула можа быць як арыгінальнай, так і запазычанай з фальклору ці сусветнай літаратуры);
- вершаваная форма ці, прынамсі, наяўнасць вялікай колькасці прыгожых і лёгкіх для ўспрымання вершаў на беларускай мове (мяркуецца выкарыстанне на сцэне аркестра з ліку артыстаў з выкананнем песняў пад «жывую» музыку);
- аб'ём у памеры 12–17 старонак 14-м памерам стандартнага шрыфту.

Да разгляду прымаюцца таксама мастацкія пераклады твораў. У якасці ўсім вядомага прыкладу можна назваць «Кошчын дом» С. Маршака.

Творы прымаюцца да разгляду на конкурснай аснове да 1 снежня 2011 года.

Тэл. у Віцебску: 37-34-61

e-mail: info@lialka.vitebsk.net

▶ РОЗГАЛАС

ЗАЯВА САЛІДАРНАСЦІ

Саюз нямецкіх пісьменнікаў звярнуўся з адкрытым лістом да Аляксандра Лукашэнкі.

Нямецкія пісьменнікі і дзеячы культуры звярнуліся да кіраўніка Беларусі, пратэстуючы супраць прыгнёту і цензуры ў Рэспубліцы Беларусь. Ліст да А. Р. Лукашэнкі падпісалі старшыня Саюза нямецкіх пісьменнікаў Імрэ Торак (Imre Török), старшыня Акадэміі мастацтваў Клаўс Штаек (Klaus Staeck), старшыня нямецкага ПЭН-клуба Ёгана Штрацер (Johano

Strasser), лаўрэаткі Нобелеўскай прэміі па літаратуры Эльфрыда Елінэк (Elfriede Jelinek) і Герта Мюлер (Herta Müller), а таксама іншыя пісьменнікі і дзеячы нямецкай культуры — усяго больш за 40 вядомых прадстаўнікоў літаратурнага і мастацкага асяродку Нямеччыны. Спіс тых, хто пад-

трымаў ініцыятыву, працягвае папаўняцца.

«Мы, інтэлектуалы і дзеячы культуры, асабліва ў Федэратыўнай Рэспубліцы Германія, востра адчуваем адказнасць за дэмакратычныя свабоды», — лічыць Імрэ Торак. Паводле яго словаў, пераслед апазіцыянераў, забарона нелаяльных уладам СМІ, прыгнёт крытычна настроеных культурных дзеячаў і недапушчальныя і вымагаюць асуджэння з боку ўсіх дэмакратычных сілаў.

Асабліва востра нямецкія пісьменнікі выступаюць супраць дзеяння так званых «чорных спісаў» пісьменнікаў і дзеячаў мастацтва, чые творы неабгрунтавана прызнаны «шкоднымі для моладзі», а таксама выцеснілі з дзяржаўных газет і часопісаў, з перадачаў на

радыё і тэлебачанні, са сценаў канцэртных залаў і тэатраў. «Такая форма цензуры супярэчыць разумна свабоды і разнастайнасці культуры і мастацтва», — гаворыцца ў заяве, распаўсюджанай Саюзам нямецкіх пісьменнікаў.

«Мы хочам асаблівым чынам выказаць сваю салідарнасць з нашымі прыгнечанымі беларускімі калегамі, — тлумачыць Імрэ Торак. — А таму вырашылі аддаць гэты адкрыты ліст амбасадару Рэспублікі Беларусь у Берліне».

З тэкстам адкрытага ліста да Аляксандра Лукашэнкі, а таксама з заявай Саюза нямецкіх пісьменнікаў (па-нямецку) можна пазнаёміцца на сайце грамадскай арганізацыі: <http://vs.verdi.de/aktuelles/pressemitteilungen/weissrussland>.

▶ ЮБІЛЕЙ

ДА 100-ГОДДЗЯ МІЛАША

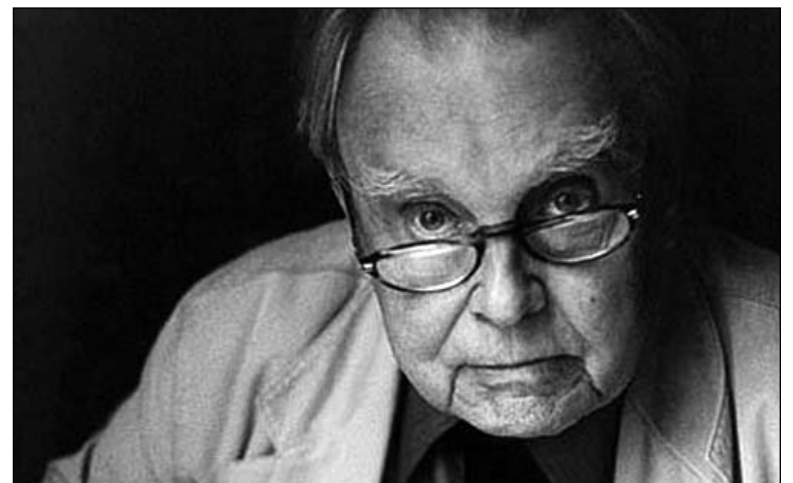
Сайт «Родная Еўропа» сумесна з інтэрнэт-часопісам «ПрайдзіСвет» аб'яўляе конкурс, які патрабуе ведання роднай мовы (ці хуткага «арыентавання на мясцовасці» і ў слоўніках), а абяцае прызы на мове Чэслава Мілаша.

Як вядома, сам Чэслаў Мілаш лічыў сябе грамадзянінам Вялікага Княства Літоўскага, а дзяцінства правёў на Віленшчыне (што пазначана нават на «Пачатку кніжных дарог Беларусі»). Моўнае асяроддзе ў Шатэйнях, радавым маёнтку Мілашаў, было

даволі стракатым. Тут змяшаліся польская, літоўская, беларуская, габрэйская і расійская мовы. Найбольш падрабязна пра гэтыя мясціны распавядае аўтабіяграфічны раман Чэслава Мілаша «Даліна Ісы», напісаны ў 1956 г.

Увазе канкурсантаў прапануецца спіс дыялектных слоў, якія сустракаюцца ў тэксце «Даліны Ісы». Многія з іх вядомыя і шырока ўжываюцца на паўночным Захадзе Беларусі, некаторыя ўласцівыя толькі канкрэтным рэгіёнам. Задача ўдзельнікаў — максімальна дакладна раскрыць іх значэнне.

Такім чынам:
Кіянка

Швапетаць
Ройст
Клумпы
Бітнік
Шакалёк
Віксва
Сліжыкі

Адказы дасылайце на скрынку: rada@prajdzisvet.org.

Пераможца будзе вызначаны ў выніку надзвычайнай нарады рэдакцыі сайта «Родная Еўропа» ў верасні.

prajdzisvet.org

▶ ПАЛІЦА

НОВЫЯ ВІДАННІ САЮЗА
БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ

Іван ЛАГВІНОВІЧ. Элегія палескага матыля: вершы. — Мінск: Кнігазбор, 2011. — 88 с. — Наклад 300 асобнікаў. / Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка», вып. 11.

Паэт Іван Лагвіновіч памёр 29 сакавіка 2011 года. Гэтая кніга змясціла апошні, яшчэ ім самім складзены зборнік «Свечкі трыпутніка» і яшчэ два дзясяткі лепшых вершаў, напісаных на працягу ўсяго творчага шляху. Адмысловы лірычны склад мастацкага мыслення і вычуваная паэта навідавоку. Шкада, што шырокае кола прыхільнікаў беларускай паэзіі мала ведае пра ягоны творчы плён. Укладальнікі і выдаўцы кнігі спадзяюцца, што з выхадам «Элегія палескага матыля» самабытны талент Івана Лагвіновіча будзе заўважаны і належна ацэнены.

Эдгар ПО. Маска Чырвонае Смерці: выбраныя навелы, вершы, эсэ. — Мінск: Кнігазбор, 2011. — 472 с. — Наклад 500 асобнікаў. — (Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка», вып. 12; Бібліятэка часопіса «ПрайдзіСвет» «PostScriptum».)

Алесь ДУБРОЎСКІ-САРОЧАНКАЎ. Эстэтыка маўчання: вершы, паэма. — Мінск: Кнігазбор, 2011. — 88 с. — Наклад 300

У зборнік Эдгара По «Маска Чырвонае Смерці» ўключаны не толькі шырока вядомыя дэтэктывы — адны з першых узораў гэтага жанру ў сусветнай літаратуры — і жажлівыя апавяданні («арабескі»), але і значна менш вядомыя гратэскі пісьменніка — творы, што паказваюць «бацьку дэтэктыву» зусім з іншага, іранічнага, боку. У кнігу таксама ўвайшлі вершы і два самыя вядомыя эсэ Эдгара По: «Паэтычны прынцып» і «Філасофія кампазіцыі». Абсалютная большасць змешчаных у зборніку перакладаў друкуецца ўпершыню.

Віктар СЛІНКА. Арахна: вершы, эсэ, паэма. — Мінск: Кнігазбор, 2011. — 204 с. — Наклад 300 асобнікаў. / Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка», вып. 13.

Новую кнігу беларускага паэта склалі медытацыйная лірыка, авангардныя верлібры, эсэ «З нагоды лістападаўскага халадоў» і паэма «Жбан, вада». Рэдактарам зборніка стаў Леанід Дранько-Майсюк.

асобнікаў. / Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка», вып. 14.

Другая паэтычная кніга Алесь Дуброўскага (першая выйшла ў 1997 годзе) адрозніваецца шырынёй дыяпазону інтанацыі: ад іроніі (раздзел «Пароды без арыгіналаў») да філасофска-багаслоўскай сур'эзнасці (лірычная паэма «Новае неба»). Пры гэтым праз усю кнігу праходзіць адзін матыў — Слова і маўчанне...

Аксана ДАНИЛЬЧЫК. Сон, які немагчыма забараніць: вершы. — Мінск: Кнігазбор, 2011. — 168 с. — Наклад 300 асобнікаў. / Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка», вып. 15.

Новая кніга паэтэсы — актуальная еўрапейская паэзія з глыбока асабістымі, але зразумелымі і блізкімі кожнаму, хто спрабуе адказаць на вечныя пытанні, вобразамі, думкамі, ідэямі, якія складаюцца ў ланцужок рэфлексій, знавак для арыгінальнай эстэтыкі аўтаркі. А змешчаны ў кнізе пераклады з італьянскай мовы (творы Уга Фоскала, Алесандра Мандзоні, Луджы Мерканціні ды інш.) сведчаць пра шматграннасць творчага жыцця А. Данільчык.

▶ ДРУК

«ВЕРАСЕНЬ» №4
— УЖО ЛЕТАМ!

Выйшаў з друку чарговы нумар літаратурна-мастацкага часопіса «Верасень».

Змест чвэртага нумара склалі вершы Вольгі Паўлюкевіч, Алесь Емяльянава, Ганны Новік, Кропачкі (Руслана Юсупава), Кацярыны Дубоўскай, Іны Севярынь, Алесь Плоткі, Міколы Кандратава і Леаніда Дранько-Майсюка.

Проза прадстаўленая творами Аліны Длатоўскай, Аляксея Палачанскага, Дар'і Збродавай, Кацярыны Глухоўскай, Настасі Кухарэнка, Паўла Ляхновіча.

У раздзеле «Пераклады» друкуюцца вершы Васіля Стуса і Эвы Ліпскай. Зацікаваць чытача і змешчаныя ў нумары артыкулы Ірыны Хадарэнка, Наталлі Пыско, Генадзя Лапаціна і Васіля Зуёнка, гутаркі з Міхасём Скоблам і Уладзімірам Някляевым, рэцэнзіі Анатоля Мільгуя і Вітаўта Мартыненкі, а таксама невядомыя вершы Анатоля Сыса з кнігі «Берагі майго юнацтва».

Пытайце «Верасень» № 4 на сядзібе ТБМ (Румянцава, 13) і ў «Акадэміі». Дасылайце свае творы ў часопіс «Верасень» на электронны адрас: verasenchas@gmail.com

11 (3)

ПУБЛІЦЫСТЫКА

▶ РОЗДУМ

НА ПЕРАЛОМЕ: 20 ГАДОЎ ГКЧП

«Жнівеньскі путч 19–21 жніўня 1991 года — спроба антыканстытуцыйнага пераварота ў СССР, які ажыццявіла кансерватыўнае крыло кіраўніцтва СССР і КПСС. Быў скіраваны на ўзнаўленне ў поўным аб'ёме ўлады партыйна-дзяржаўнай наменклатуры. Мяцеж узначаліў Дзяржаўны камітэт па надзвычайным становішчы (ГКЧП) у складзе А. Д. Бакланава, У. А. Кручкова, У. С. Паўлава, Б. К. Пуга, В. А. Старадубцава, А. І. Цізякова і Г. І. Янаева... Путч закончыўся правам. Яго вынікамі было падзенне камуністычнага рэжыму і паскарэнне распаду СССР».

«БЭКІМ», 2004

Алесь ГІБОК-ГІБКОЎСКИ

У лёсе дзяржаваў, як і ў лёсах людзей, ёсць пэўныя дні, якія застаюцца своеасаблівай вяхой, ад якой пачынаецца адлік новай, ужо зусім іншай гісторыі быцця. Лепшай ці горшай — такое пытанне заўсёды хутчэй філасофскае, улічваючы адноснасць гэтага самага быцця...

Для мяне адным з такіх дзён стаўся дзень 19 жніўня 1991 года — Дзень Праабражэння Гасподня, або, як кажуць у народзе — Спаса. Гэты святы дзень прынёс усім нам у тым сумбурным шматколёрным 91-м выразны знак — з яго пачалося імклівае фізічнае падзенне яшчэ адной Бабілонскай вежы — вялізнай імперыі пад назваю СССР.

...Сустрэў я 19 жніўня 1991 года ў сваёй роднай вёсцы Рупейкі, што на Ваўкавышчыне. Гэта быў акурат апошняга дзень майго чарговага адпачынку, які я тады традыцыйна праводзіў у бацькоў. Памятаю, што прагнуўся як ніколі рана, і калі выйшаў у кухню, дзе працавала радыёкропка, нешта ў яе «паводзінах» мне падалося дзіўным. Адтуль не гучалі, як звычайна, бадзёра-аптымістычныя «абуджальныя» навіны і песні, а дыктарка відавочна напружаным голасам агучвала нейкі тэкст. Як аказалася, гэта былі дырэктывыя дакументы «новай ўлады», якая толькі што ўзяла на сябе кіраванне СССР — ГКЧП. Паводле іх, у крэпкага дасюль, як агурочак, прэзідэнта СССР Міхаіла Гарбачова раптам радыкальна сапсаваўся стан здароўя і ён страціў магчымасць кіраваць краінай. І, зразумела, цяжкую ношу ўлады ўзяло на сябе новае кіраўніцтва. Але што было дзіўным: яно было не персанальным, а калектыўным — момант для савецкага менталітэту зусім нязвыклы.

З далейшай інфармацыі вынікала, што раптоўная «хвароба» Гарбачова дзіўным чынам супала з разгулам «негатыўных працэсаў» ва ўсёй краіне, якія, на думку ГКЧП-істаў, прагражалі існаванню і яе самой. І яны бралі на сябе «сацыялістычныя абавязальствы» тая нехарошыя працэсы спыніць...

А на дэсерт дыктарка, давеўшы свой голас ледзь не да трагічнага надрыву, аб'явіла, што ў сталіцу СССР Маскву ўводзяцца войскія

часці, якія, мяркуючы па ўсім, і павінны былі ажыццявіць «наведзенне парадку»...

***

Стала відавочным, што ў Маскве дзяржаўны пераварот. Што і казаць, настрой пасля пачутага быў не радасны... Рушыліся ўсе надзеі і спадзяванні на чакаемыя перамены да лепшага, якія ў апошнія некалькі гадоў сталі выкрystalізоўвацца даволі прадметна. Ужо некалькі гадоў адбываліся зрухі да дэмакратызацыі жыцця, да рэфармавання стагнаруючай сістэмы ўлады, а ў нас у Беларусі актыўна пачынаў уздымаць галаву нацыянальны рух. Ну а з ім уздымалі свае голавы і мы — тая людзі, якія дзесь у глыбіні сваёй наскрозь «асаўкаванай» душы здолелі захаваць маленькія расточкі гэтага нацыянальнага. Здавалася, яшчэ трэшкі — і жыццё зменіцца, а тут!...

Агламошаны, я выйшаў на ганак, дзе стаяў, абапіраючыся на кіёк, мой ужо добра прыціснуты шматлікімі гадамі і балячкамі бацька, і з горыччу падзяліўся пачутым. Бацька неяк здзіўлена паглядзеў на мяне і спакойна прамовіў: «То чуў ужо... Ды ты не хвалойся, праз пару дзён усё гэта скончыцца!». Яму, амаль што равесніку «Великого Октября», зраненаму ў дзвюх войнах, ад таго моманту заставалася жыць крыху больш за паўгода. Яшчэ менш было адпушчана народжанай «Октябрём» вялізнай імперыі...

Як потым аказалася, бацька дакладна прадказаў лёс ГКЧП. Не думаю, што гэта было выпадкова. Відаць, на фінішы жыцця ў некаторых людзей абстрааецца адчувальнасць часу і падзеяў. А можа вось так выявіла сябе чалавечая жыццёвая мудрасць, якая часам дае магчымасць не гарай за вялікіх аналітыкаў прадказваць тая падзеі...

***

У той жа вечар 19 жніўня 1991 года я ўжо вяртаўся ў міжнароднім аўтобусе ў сталіцу Беларусі пад нягучны гоман сваіх міжвольных спадарожнікаў. Пра маскоўскія падзеі амаль ніхто не гаварыў. Размовы былі звычайныя: пра жыццё, пра хлеб, пра дзяцей, якім хутка ў школу... Але, здаецца, у Баранавічах, на вольнае месца ля мяне падсеў дзядзька няпэўнага ўзросту, які быў крыху нападлітку і «з места ў кар'ер» асядлаў тэму ГКЧП. Сутнасць яго нападлівага прамовы была немудрагелістай: нарэшце дачакаліся!

Спрачацца з ім у мяне не было ні жадання, ні сілаў, і я, як мог, адмоўчваюся, але адчуваючы маю нязгоду, дзядзька «наязджаў» на мяне аж да Мінска. «А вы думалі, што ўжо ўсё, камуністам каюк!

Гэта вам не Чэхія і не Польшча. І нават не Чаушэску! Тут быў парад і будзе! Яго яшчэ Сталін зладзіў! Нас не так проста скінуць!» Дзядзька яўна атаясамляў сваю няголеную, з дрэнным душком асобу з усёй усёмагутнай савецкай сістэмай. Цяжка сказаць, якою часткаю яе ён быў. Але хутчэй за ўсё стандартна віжоўскай — звычайным «сексотам», які баяўся магчымага свайго выкрыцця і радаваўся, што «пранесла». Разам з тым не было сумненняў, што ён быў і тыповым прадстаўніком нашага народа, на жаль, у многім зламанага шматвекавою барацьбою за выжыванне. Логіка такіх заўсёды была проста і ў многім слушнай: новае несла нечаканасці, а з ім і праблемы...

***

Мінск сустрэў спакоем. Праўда, у адрозненне ад правінцыі, дзе ўспрымалі ўсё з філасофскай стаічнасцю, тут пра ГКЧП гаварылі больш, але ўсё ж нежак адхілена, маўляў, якая нам розніца! Практычна ўсе беларускія СМІ добрасумленна надрукавалі-агучылі ГКЧП-оўскія дырэктывы. Мяркуючы па ўсім, беларускае кіраўніцтва ўспрымала тое, што адбылося 19 жніўня ў Маскве, як заканамернасць і пачынала паціху рыхтавацца да «зваротнага ходу». Балазе, у нас яго «адлегласць» была ці не самай найменшай у СССР. Беларуская «Вандэя», як ахрысціў тады БССР Алесь Адамовіч, пакуль не выяўляла вялікай актыўнасці ў гарбачоўскай перабудове, і ГКЧП — гэта быў яе шанец.

Аднак Мінск не спяшаўся прымаць нейкія радыкальныя меры да «ўпарадкавання» сітуацыі, заняўшы чакальную пазіцыю. Ды і адчувалася нейкая яго дэмаралізаванасць. Назаўтра, 20 жніўня, на плошчы, якая тады яшчэ насіла імя Леніна, сабралася некалькі тысяч людзей, якія выказалі актыўную нязгоду з падзеямі ў Маскве,

але ўлады іх не чапалі, насуперак строгім маскоўскім дырэктывам. І ўсё ж тая людзі, якія прыйшлі 20 жніўня на плошчу, былі смелымі людзьмі, бо 19 жніўня ў грамадстве зноў была пасеяная атмасфера страху. І выхад на плошчу тады, калі здавалася, што з дэмакратыяй усё скончана, быў своеасаблівым актам мужнасці, хоць і без вялікай надзеі нешта змяніць.

Але потым прыйшла інфармацыя пра бунтарскі Бель Дом і Ельцына, які ўзначаліў супраціў ГКЧП, пра дзіўную нерашучасць ГКЧП-істаў, якую, зрэшты, і сам народ тады не разумее. Нават той, які мітынгаваў у Мінску 20 і 21 жніўня на плошчы Леніна. Усе здзіўляліся: «Чаму яны не штурмуюць Бель Дом, чаго чакаюць?» У Маскве і насамрэч нечага чакалі. Як потым аказалася — канца авантуры. Асабліва пасля таго, як увес свет убачыў знакамітую прэс-канферэнцыю ГКЧП, дзе ў галоўных «абаронцаў СССР» калаціліся рукі.

Задуманы, як акт выратавання сацыялізму і СССР, ГКЧП у выніку стаўся фарсам. Людзі, якія яго зладзілі, былі тыповымі прадуктам наменклатурнай «селекцыі», якім патрэбен быў адзіначасны лідэр. А не здолеўшы выбраць такога, яны былі заведана асуджаны на паражэнне, бо «гуртом» прымаць рашэнні проста не ўмелі. Пераварот не толькі нічога не выратаваў, але, наадварот, стаў апошнім каменем чыкам, які абрынуў нястрымную лавіну разбурэння раней магутнай сістэмы, тым каталізатарам, які вокаімгненна паскорыў і падзенне сацыялізму, і гібель КПСС, і развал супердзяржавы СССР.

Сплочаныя «наvek» рэспублікі разбегліся пасля гэтага ва ўсе бакі. У тым ліку і БССР, хоць з усіх рэспублік яна найменш прагла гэтага. Але атрымалася як у вядомым анекдоте: «Дык усе пайшлі тапіцца...». І іронія лёсу: менавіта на зямлі «Вандэі» ў дрымучых

нетрах Белаежы быў падпісаны канчатковы прысуд СССР.

Праз некалькі дзён пасля ГКЧП група дэпутатаў на чале з нашым бравым генералам-касманаўтам Кавалёнкам рашуча ўнесла ў залу паседжанняў Вярхоўнага Савета БССР бел-чырвона-белы сцяг, а фармальнай дасюль Дэкларацыі аб суверэнітэце была нададзена сіла закона. Гэта якраз тады, у жніўні 1991 года, Беларусь займела свой сапраўдны Дзень незалежнасці. Потым быў верасень, дзе пракамуністычная большасць ВС хоць і са скрыпам, але ўсё ж выбрала «дэмакрата» Шушкевіча першай асобай дзяржавы і «дэ юрэ» зацвердзіла ненавісную «БНФ-аўскую» сімволіку. А потым былі і згаданыя Віскілі. Але лёсанаосным пераломам быў менавіта дзень 19 жніўня 1991 года.

***

Апошнія дзесяцігоддзе на постсавецкай прасторы відавочна ўздымаюць галаву прадаўжальнікі справы ГКЧП. Робяцца спробы аднавіць нешта накшталт былога СССР. У гэтым кантэксце доўгі час ладзіліся і інтэграцыйныя працэсы паміж Беларуссю і Расіяй. Калі адхіліцца ад чыста палітычнай рыторыкі, то хутчэй за ўсё і гэтыя спробы робяцца з самых лепшых памкненняў, бо наўрад ці ёсць такія палітыкі, якія б хацелі ліха свайму народу. Асабліва калі інтэграцыйная дамінанта ў ім і насамрэч пакуль яшчэ моцная. Але тых, хто ўзяў на сябе ролю збіральніка «заблуканых авечак» у новы саюзны «статак», гісторыя відавочна, нічому не навучыла. Замест выпрацоўкі метадаў, здольных крэўна зацікаваць магчымых удзельнікаў новага «СССР», яны выбралі традыцыйныя для сябе метады, не грэбуючы ні палітычным, ні эканамічным шантажом у дачыненні да былых «братоў-сясцёр».

«Хто ведае, ці не тут і насамрэч адна з прычын сённяшняга крызісу беларускай эканомікі і фінансаў? Падкрэсліваю — адна з іх! Бо відавочна, што сённяшнія беларускія ўлады зусім не зацікаўлены ў больш шчыльнай інтэграцыі Беларусі з Расіяй, добра разумеючы магчымы наступствы для саміх сябе асабіста. Праўда, гэта ці не адзінае пытанне, у якім у нацыянальнаарыентаваных колах супярэчнасцяў з уладамі няма...

Што ж да ўзнаўлення СССР ці «Вялікай Расіі», то пакуль што гісторыя не ведае такога прыкладу, калі вялікія імперыі ўдавалася рэанімаваць...

***

З таго часу мінула 20 гадоў. Дрэнна ці добра было для нас усіх тое, што не стала КПСС, «сацыялізму», СССР, што мы жывём у незалежнай краіне? Пра гэта напісаныя горы даследванняў і навуковых прац. Меркаванні на гэты конт, мякка кажучы, розныя і зусім не плуралістычныя. Але, мяркуючы па ўсім, 20 гадоў у гістарычным кантэксце — яшчэ не дастатковы тэрмін, каб паглядзець на тая падзеі зусім аб'ектыўна і спакойна. Бо вядома — «Лицом к лицу — лица не увидать».

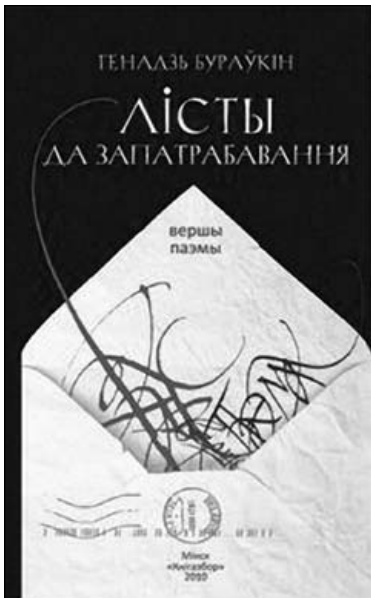
КРЫТЫКА

12 (4)

▶ **ВОДГУК****З ПАЛЬНОВАЙ ТУГОЙ НА СЭРЦЫ**

Леанід ГАЛУБОВІЧ

Выхад у свет чарговагай кнігі паэта старэйшага пакалення амаль заўсёды выклікае запытанні і, часам, нават пэўны чытацкі недавер, звязаны са звычайнай за дзесяцігоддзі аднастайнасцю беларускага літаратурнага працэса. Ну што можа быць новага ў чарговым выданні старога традыцыяналіста? Ці не самапраўдданне?

Гэтак ужо не раз бывала і ў мяне, бывае і цяпер. І дзіўна, што ў дадзеным выпадку мае дачасныя засцярогі былі дарэчнымі. Кніга вершаў і пазэм вядомага паэта Геннадзя Бураўкіна «Лісты да запатрабавання» (Мінск, «Кнігазбор», 2010) адклалася не толькі на маім сталі, але, кажучы метафарычна, і ў маім сэрцы. Калі фармулёваць каротка і вызначальна (ацэначна): кніжка сур'езная і глыбокая. Так, у ёй няма зместавай і фармалістычнай навизны, але ёсць адкрытасць духоўнага (і душэўнага) чалавечага вопыту. Не паказное павучанне (глядзіце, які я!), не зануднае перажоўванне перажытага, а яго — рубцы, раны, шрамы — боль... Не фізічны, а — ўнутраны.

*Нясу сваю душу жывую
На невядомы мне парог...*

Пераасэнсаванне пражытага падтэкстава выяўляецца нават у самых яго сучасных тэматычных вершах. Высновы робяцца не наўпрост, а ў спакойнай лірычнай танальнасці:

*Баяцца сноў жаніхі-перастаркі
Яшчэ, напэўна, з часоў Міндоўга...
Асенняя кветкі не дужа яркія,
Але затое красуюць доўга.*

Я памятаю Генадзя Мікалаевіча яшчэ кіраўніком Беларускага тэлебачання. І тое, як скрупулёзна збіраліся ім на перспектыву і разумна фармаваліся нацыянальна-творчыя сілы. Там, прыхаваная пад яго крылом і асабістай апекай, «выжывалі» і бунтоўныя музыкі, і мастакі, і пісьменнікі, і паэты (у тым ліку Анатоль Сыс і аўтар гэтых радкоў). Нягледзячы

на свае пасады і партыйнасць, Г. Бураўкін як грамадзянін і мастак заўсёды быў захавальнікам нацыянальнага духу, беларускай культуры і роднай мовы. Ніколі не здраджаў галоўнаму: кроўнаму і караням сваім.

Пяцьдзясят гадоў таму сваю рэцэнзію ў часопісе «Беларусь» на першы яго зборнік «Майская просінь» тады яшчэ малады Міхась Стральцоў назваў «Нараджэнне рамантыкі». Наўрад ці Міхась Лявоначі з яго «арыстакратычным вычуваннем жыцця» мог памыляцца ў сваім вызначэнні.

Бо і сённяшні Бураўкін, праўда, ужо больш пэўна і пераканаўча, пацвярджае свае колішнія мройныя пасылкі:

*І дарадца твоей адзіны —
Не маўклівыя пагоркі,
Не туманныя нізіны,
А задумлівыя зоркі...*

І хто б мог падумаць, што праз дваццаць тры гады ў тым жа выданні вядомы крытык Георгій Бярозкін сваю рэцэнзію на ўжо шосты зборнік паэта назвае гэтак суха і вызначальна-академічна: «Майстэрства сталее». (Назаві сёння хто з крытыкаў так рэцэнзію на шосты зборнік сучаснага вершаскладальніка, дык адназначна не абярэцца крыўды і папрокаў...)

Але гэта між іншым. Бо ўжо наступны зборнік паэта «Варта вернасці» (1978) быў неўзабаве адзначаны Дзяржаўнай прэміяй імя Янкі Купалы. І хоць аўтар не аднойчы настойвае на сваёй абранасці (на Бога дадзены талент), у гэтых яго творчых «рэмарках» няма ні блефу, ні наігранасці, а ёсць натуральнасць яго «мастацкага стану душы»:

*Як стомленая песня на жніве,
Як самы першы жаўранак вясновы,
Мне голас быў.
І ён са мной жыве.
І шэпча мне свае скупыя словы...*

Я гэтаму абсалютна веру, бо тое пацвярджаецца ўсім паэтычным плёнам Г. Бураўкіна. Дарэчы, у самім зборніку няма вершаў, якія тычацца тэмы самой творчасці, здароўя і палемічныя па накладу (скажам, спрэчка з маладымі, неразуменне іх нігілізму ў вершы «Адыходзяць хлопцы...») Чаго няма ў вершах, дык гэта сухой абьяквасці і мляўкасці да жыцця, як уласнага, так і грамадскага. Нярэдка такія адносіны носяць даволі жорсткі характар. Да прыкладу, уражвае ў чыста лірычным вершы такая нечаканая, як вырваная ў гранаце чака, канцоўка:

*Чым больш бязлітасны пастух,
Тым больш слухмяная скаціна...*

(Хто гэты пастух і якая гэта скаціна, я мяркую, тлумачыць не трэба.)

І тут жа паэт можа стрымана ўраўнаважваць сітуацыю такімі эмацыянальна-афарыстычнымі строфамі, нечым падобнымі на раскладку аксюмарана:

*Нахабствам зла пераліканы,
Ратуючы ад бедаў свет,
«Дабру быць трэба з кулакамі!» —
Аднойчы выгукнуў паэт.*

*Ды ў бітвах вечных
ці лакальных
Даўно заўважыў я адно:
Усе махаюць кулакамі,
Дабра вось толькі не відно...*

Гэта як бы адказ на падвіслыя ў часе пытанні зладзённай беларускай рэчаіснасці і на даўнія радкі расейскага славіянафіла Станіслава Куняева.

Агулам, у вершах Г. Бураўкіна ставіцца вельмі шмат надзённых пытанняў, якія пакідаюцца без адказу альбо падразумваюць адказ ужо ў саміх пастаўленых пытаннях...

*Валакуць бясконым цягам
На плячах бяду старую,
Нехта нас на захад цягне,
Нехта нас на ўсход кіруе.
Нам аруць мячамі нівы,
Нам свінцом малаціць збожжжа.
І стаім мы сіратліва
На разбітым раздарожжы...*

Шмат вершаў грамадзянскага гучання, падчас рытарычна-пафасных, але зразумелых сваімі пасыламі, адчуваннямі і эмоцыямі, за якімі стрыжнёва вызначаецца чалавечая пазіцыя грамадзяніна-беларуса, паэта-сучасніка:

*Угледзь і ў глухой, непрагляднай
начы
Прымроены водбліск зары...
Пакуль цябе слухаюць —
Не маўчы,
Пакуль цябе чуюць яшчэ —
Гавары!..*

Зрэшты сёння ўжо і задоўжанае маўчанне гаворыць вельмі многае. Яно робіцца непаліткарэктным, яго асперагаюцца ўлады: бо — што за ім?!

Аднак вяртаючыся да папярэдняй цытаты, паэт пры гэтым просіць не забываць:

*Ці элін ты,
Ці іудзей,
Ці з горада,
Ці з вёскі,
Будзь чалавекам між людзей,
Жыві законам Боскім...*

І тым самым папярэджае паспалітага чытача свайго, што «ў невядомы свет вядзе// бязлюдная дарога»...

Ёсць у кніжцы вершы пра прыроду (не толькі чыстая лірыка, а развагі пра прыроду чалавека, прыроду таленту і прыроду зладзейства), а таксама тонкія музычныя, эфірна-паэтычныя музычныя каханні і любові. Напрошваюцца на цытаванне наступныя радкі:

*Змаўкае вуліца,
Пыл спадае ніц,
Палахліва туліцца
Сон да аканіц,
Да паркана хіліцца
Ацяжэлы бэз.
На рыпучай мыліцы
Драч спяшае ў лэс.*

(Пры чытанні ў памяці ўсплывае вядомая кожнаму беларусу тэлевізійная вчэрняя «Калыханка» на словы паэта. Яшчэ адна нацыянальная нятленка.)

Альбо гэткае прызнанне:

*Хто ж вінаваты,
Калі так рана*

*Зіма на лузе рыпніць палоззем
І пахмяляецца
Нечакана
Душа жывая
Каханнем понім?..*

Чысціня пачуццяў паэта не закаламучана разнародным часам, а — як рачная плынь — пастаянна папаўняецца свежай бруёй з крышталёва-прахалоднай крыніцы яго душы...

Пераважная большасць вершаў зборніка напісана ў класічна-стрыманым стылі, выверана, з праявамі эклектыкі і эмацыянальных узрушэнняў. Агульны тэматычна-ідэйны тон кнігі спавядальны, скіраваны на своеасаблівае падвядзенне вынікаў жыцця... Не парушаючы агульнай карціны, сюды ўпісваюцца і дзве паэмы: «Узнясенне» — пра пэўны перыяд жыцця Францішка Багушэвіча, духоўную спадчыну народа і яго мову, а таксама — «Развітанне» — падсумаваў не плёну сумленнага творчага жыцця Якуба Коласа (яго ўчынак перад смерцю — ліст у ЦК КПБ у абарону роднай мовы). Самі творы, сіцільна па аб'ёме і грунтоўна па змесце, даволі цікавыя і сваёй формай і ідэйнай загрузкай. Кідаецца ў вочы, што паэтам абраны менавіта апошні час жыцця творцаў, які падтэкстава праецыруецца і на цяперашні стан (і ўзрост) самога аўтара. Тэма страсавыя вычуванні, што перажылі напрыканцы сваіх жыццяў нашы геніі, якія у рэшце рэшт і падштурхнулі іх на высокія грамадзянскія ўчынкі дзеля нацыянальнай беларускай будучыні, уражваюць не эсхаталагічным разважаннем над іх выракам, а, груба кажучы, прагматычнай высновай, што вынікае з мударасці і вопыту чалавечай душы.

Вось радкі з заключнай страфы паэмы «Узнясенне»:

*Хмельнай радасцю горача сцісну
горла —
І шчаслівая зорка ўзышла ў сіняве:
Беларусь адгукалася —
Значыць, не ўмёрла!
Беларусь не знямела,
І значыць — жыве!*

Паэт, калі ён творца, ніколі не бывае закладнікам вялікай палітыкі, ён становіцца яе ахвярай. Трагедыя палягае ў мастацтве жыцця, а не ў яго рукатворнасці... Вось і ў нашым выпадку, сваёй шматгадовай аднастайнасцю грамадскага ладу і неверагоднай вар'яцкай устойлівасцю рэжыма, нявер'е ў перамогу пачынае змагаць паэта, як гэта сталася ў вершах «***Зноў нас лёс бязлітасна дратуе...» і «***Сяброў з гадамі і ў мяне ўсё менее...». А вось, бадай, самыя распачныя радкі:

*Стаміўся жыць.
Стаміўся ваяваць.
Стаміўся слухаць доўгія прамовы.
Чакаць.
І спадзявацца.
І трыццаць.
І ўсё — дарма.
І ўсё — безвынікова.*

Але паэт, да яго гонару, разумее, што яго лёс вызначаецца тут і што ён павінен яго ўспрымаць як да-

дзенасць. Не хаваць сябе ад свету, а ўбіраць гэты жорсткі свет у сябе.

*Я ў невядомы край не адлятаю,
Але нуды пазбыцца не магу.
Мне намятае
Замець залатая
На сэрца палыновую тугу...*

(Хацеў бы тут пункцірна абазначыць «падгледжаную» мной адну метафарычную блізкасць і адначасную аддаленасць двух паэтаў — Г. Бураўкіна і М. Багдановіча. Чытаю ў «Лістах да запатрабавання»:

*Начамі выстылі барозны.
Лёг пад паветкаю народ.
Як свечкі,
Тонкія бярозы
Стаяць паныла ля дарог.*

А вось падобная асацыяцыя з «Вянка»:

*Як мары, беля бярозы
Пад сінявой начной стаяць.
У небе зоркі ад марозу
Пахаладзеўшыя дрыжаць.*

Ці не праўда, у песняра «чыстай красы» менш смутку, чым у сучаснага паэта (у аднаго «як мары, беля бярозы», у другога — «як свечкі, тонкія бярозы»). Які разлёт пазітыву, перспектывы і аптымізму беларускага жыцця цягам ста гадоў!?)

Чытаючы творы Г. Бураўкіна, размаўляючы з ім падчас выпадаковых сустрэч, магу сказаць, што цольнасць яго чалавечай асобы, як і творчай натуры, ніколі не выклікалі ў мяне сумневу. У яго зямным чалавечым выпадку Грамадзянін і Паэт сышліся вельмі дарэчна і гарманічна. Хоцацца верыць, што з Божай ласкі. Таму і жадаецца паэту хацелася б (замест юбілейных тостаў) паболей такіх вась паднебных узлётаў, як у гэтым яго нерукатворным вершы, каб яму як найчасцей удавалася лавіць

*Удачу тую,
Што здаўна ў паззіі жыве
І зусім нічога не каштуе,
І па небе воблачкам плыве...*

Паэт, вядома, — дзіця Прыроды. Таму не будзем кпіць і з гэтай яго шчырай просьбы:

*Ды хай паможа мне ўсывышні,
Каб у юнацкай гамане
Быў голас мой
Зусім не лішні
І свой пасада
Быў у мяне...*

Няхай і гэта спраўдзіцца!

28 жніўня вядомаму беларуску паэту, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Янкі Купалы, грамадскаму дзеячу, сябру Рады Саюза беларускіх пісьменнікаў Генадзь Бураўкіну спаўняецца 75 гадоў.

«Новы час» з «Літаратурнай Беларуссцю» шчыра жадаюць Генадзь Мікалаевічу здароўя, радасці, творчай нястомнасці і на доўгія дзесяцігоддзі «запатрабаваных» паэтычных лістоў — да Беларусі і яе вольнага народу!

▶ ВЕРШЫ

ТАЙНЫ ЗНАК

Генадзь БУРАЎКІН

За смугой.
І прыйдуць замест нас
Парадкам звыклым
Нашчадкі нашы
З праўдаю другой.

Ці знойдуць яны ў нашым тлумным часе
Хаця б зярнятка для сваіх палёў?
Няўжо ім здасца —
Толькі з іх пачаўся
І ўздым,
І разгарненне,
І палёт?

А будзе ж перашэптывацца калоссе,
Аблокі пльыць над гнёздамі буслоў...

Так хочацца,
Каб нешта засталася
Ад нашых дзён,
Ад нашых спраў
І слоў...

***

Паэты на пенсію не выходзяць,
Пакуль іх алоўкі радкі выводзяць,

Пакуль ім душу разрывае сумненне,
Пакуль іх на бой выклікае сумленне,

Пакуль ім жанчыны каханья сняцца,
Пакуль могуць вусны кілішка кранацца,

Пакуль яшчэ хочацца ў свеце суровым
Абнашчыцца вечным матуліным словам...

Паэтам не спіцца на панскім кіліме.
Яны не бываюць ніколі былымі.

Яны не старэюць,
Не паміраюць —
Яны,
Як высокія зоркі,
Згараюць...

***

Вецер страе
Нямела і ціха
Золата першай асенняй красы.
Верасень
Ніжа на павуцінне
Кропелькі ранішняй чыстай расы.

Гронкі цяжкія
Схілілі рабіны.
Клёны
Кальшыць крамяную медзь...
Колькі мы ў садзе не дарабілі,
Можна яшчэ да змяркання паспець.

І калі неба
Ласкава і светла
Раптам абмые запылены плот —
Гэта паважнае бабіна лета
Плача пасля перажытых турбот...

***

Так хочацца пажыць без барацьбы,
Без балабонства,
Мітусні
І энку,
Не разбіваць разумняы ілбы
Аб тупасці і раўнадушша сценку,
Не слухаць больш нахабную хлусню,
Не бачыць верхглядства і лайдацтва
І ў новы дзень,
Які з дзяцінства сню,
Хаця б краёчкам вока паўглядацца.
Ды дзе там —
Свет, здаецца, звар'яцеў,
Не можа ні змяніцца,
Ні спыніцца.
І па падманнай д'яблавай вярсе
Ляціць сляпой улады калясніца.
І цягне ў бездань чорную
На дно

Паньлых будняў несканчоны шэраг.
Ніякага прасвету не відно,
Усё навокал —
Шэра,
Шэра,
Шэра...
А недзе ж ёсць
І вольнай думкі ўзлёт,
І ўцежны смех,
І бляск вачэй ласкавы,
І паяднаны радасцю народ...
Так хочацца дажыць да гэткай явы!
Так хочацца...

***

Апантана цінькае сініца,
Абудзіць спрабуе сумны сад...
Хочацца хаця б на міг спыніцца,
Азірнуцца сцішана назад.

Прыгадаць пражытае цвяроза,
На свой лёс зямны не наракаць,
Слухаць,
Як парывае бяроза,
Як шуміць у чаратах рака.

Хай мінаюць за гадамі годы,
Пралятаюць хай за днямі дні.
У прыроды хопіць прахалоды.
У прыроды хопіць цеплыні.

Пры спатканні познім
Ці расстанні
Нас яна ад ветру захіне
Восенню —
Барвовымі лістамі,
Квеценню вішнёвай —
Па вясне.

І яшчэ дазволіць прычыніцца
Да пагоркаў,
Крушняў
І прысад...

Апантана цінькае сініца
І маўчыць зацята сумны сад...

***

Манатонна,
Нудна
І ляніва
Сеецца асенні золкі дождж.
Набрыняла прахалодай ніва.
Лісце ў лесе скача басанож.

Шэрай коўдраю
Накрылі хмары
Выцвілы, маўклівы далягляд.
Адзінокі бусел
На папары
Робіць
Перад выраем
Агляд...

У дрымотнай цішыні трывожнай
Скурчылася волкая зямля
І змірыцца ўсё яшчэ не можа,
Што ўжо ветрам дыхае зіма...

***

Снег пад нагамі хрупае,
Дол засцілае чорны.
Сыплюцца белыя крупы
У ветра вірлівых жорны.

Мяккаю пыляванкай
Усё наваколле запудрана.
Нібы млынар,
Ля ганка
Дуб азіраецца мудра...

***

Там,
Дзе сонца ранняе
Над лугамі коціцца,
Дзе вярба пахілая
Ля ракі маркоціцца,
Дзе рамонкі белыя
Пад нагамі сцелюцца,
Дзе яліны стромкія
Проста ў неба цяляцца,
Дзе над студняй нізкаю
Журавель
Укленчаны,
Дзе лясныя прыцемкі
Светлячкамі ўквечаны,
Дзе цвэркун за печкаю
Аж да рання цікае,
Дзе лагода вечная,
Як малітва ціхая —
Там
Пара дзіцячая
У закутку месціцца
Згубленаю цацкаю,
Водбліскамі месяца,
Крыўдаю дзяцінаю,
Казкаю забытаю...
Памяць
Павуцінаю
Там мой след абблытвае...

***

Ну што —
Адышло,
Адпала,
Засыпана пылам дарог?
Каханне,
Што мне было мала,
Здаецца, я ўсё ж не збярэг.

Былі і пакуты,
І святы,
І спрэчкі,
І шчасця званы.
Адзін толькі я вінаваты,
Што помняцца крыўды адны.

Але і,
Збалелы дазвання,
Сабе і табе не схлушу,
Што нават руіны каханья
Маю саграваюць душу.

«Літаратурная Беларусь» удзячная
часопісу «Дзеяслоў» за дапамогу
ў падрыхтоўцы гэтай публікацыі.

***

Яно яшчэ прыходзіць да мяне,
Кароткае, салодкае натхненне,
Як тайны знак,
Як маладое сненне,
Як зорка вечаровая ў вакне.

Схмялелую душу бярэ ў аблогу,
Шукае сцежку ў мройным тумане...
Яно яшчэ прыходзіць да мяне
І празарэнне дорыць,
Дзякуй Богу...

***

Я хацеў бы ўсё забыць.
Ды не удаецца.
Я хацеў бы ўсё вярнуць.
А не магу.
Надарвалася маё слабое сэрца
На вятрах,
На раздарожжах,
На бягу.
Што было,
Таго ўжо сёння не паправіш.
Што ўпусціў,
Таго не вернеш з небыцця.
Заклапочаны,
Стаю не пераправе,
Не чакаючы палёкі ад жыцця.
Пад вярбой забыты човен дрэмле ў скрусе.
Б'ецца стомленая хваля аб вясло.
Я ж прасветлена
Дзіўлюся
І малюся
Усяму,
Што на зямлі са мной было...

***

Мы ўсе ў сваім жыцці філосафы,
Шукаем тайны сэнс ва ўсім.
Спрабуем
Невідучым посахам
Намацаць шлях свой між асін,
Шыбуем да туманнай далечы,
На сонцам сцелены прасцяг,
Ніяк змірыцца не жадаючы,
Што ў гэтым свеце мы ў гасцях.

І ўсё лаўчымся,
Аж залішне, —
Ці грэх няўцяжыны,
Ці бяда, —
Прабочай воляй Усявышняга
Свае правіны апраўдаць...

***

Адвеку так было
І гэтак будзе,
Пакуль агмень нябесны не пагас:
Мінае час —
І з ім мінаюць людзі,
Мінаюць людзі —
І мінае час.

І мы аднойчы назаўсёды знікнем
За дымам,
За туманам,

ПРОЗА

14 (6)

▶ САТЫРЫЧНАЕ АПАВЯДАННЕ

ПТУШЫНЫ АЛІГАРХ

Кузьма ВАСЕЛЫ

З самага ранку ў Трубня, кіраўні- ка раённай адміністрацыі N-ска, быў сапсаваны настрой: скончыўся месячны ліміт паліва для службо- вага «Лэнд Крузера», з-за чаго на работу давлялася дабраца гра- мадскім транспартам. У прыёмнай Трубня чакаў яшчэ адзін сюрпрыз: трое незапланаваных наведваль-нікаў. Не павітаўшыся, ён кінуў сакратарцы: «Нікога не прымаю. Заняты». І знік за масіўнымі дзвя- рыма кабінета...

Аляксей Сцяпанавіч паглядзеў на гадзіннік і цяжка ўздыхнуў: рабочы дзень толькі пачынаўся, а кіраўнік ужо стаміўся. На гэтую пасадку яго перавялі месяц таму з аддзела валакіты, фармалізму і марнатарства аблвыканкама. Трубень упэўнена ўзбіраўся па кар’ернай лесвіцы. Ён меў вопыт работы ў ідэалагічнай галіне, у тым ліку палітруком, а таксама начальнікам аддзела агітацыйна-га клёкату, чым вельмі ганарыўся. Любіў мясцовых пісьменнікаў, перад якімі пастаянна ставіў новыя задачы ў творчасці.

Акрамя таго, Аляксей Сцяпанавіч карыстаўся папулярнасцю ў жанчын, не зважаючы на жанатасць. І гэта нядзіўна: высокі, з носам рымскага патрыцыя, ма- ладзецкім чубам, армейскай вы- праўкай, неўтаймоўнай энергіяй горца... Дзеўкі ажно млелі, калі такі зух браў іх у абарот і пачы- наў круціць лобшочкі. У прыём-най сядзела якаясь тая, з якой ён правёў нямала прыемных хвілін у сваім аўто і кабінцеце. Нездарма штоквартал Трубень спісаў ва ўтыль рабочы стол: мэбля проста не вытрымлівала напружанай і самаахварнай працы лавеласа...

Трубень паглядзеў на гадзін- нік: мінула ўжо 9.00. «Чым бы заняцца?» — задумаўся чыноўнік, утаропіўшыся ў акно. За ім весела святліла сонейка, спяваючы птушкі, чуўся дзіцячы смех... «А ты сядзі тут цэлы дзень, як ёлупень! — уздыхнуў Трубень. — Жышчэ праходзіць міма...» Вырасьці пагартыць стос свежай прэсы. У вочы кінуўся загаловак абласной газеты «Ягор Жолуд — кіраўнік новай фармацыі».

«От svolach, куды пралез! — вылаяўся Аляксей Сцяпанавіч. — Яшчэ нядзіўна ў суседнім раёне школай камандаваў, а тут ужо ў аблвыканкаме апынуўся! Пралез, кныр віславухі!» З вялікага фотаздымка на Трубня пазіраў задаволены, з трайным падба- родкам і маленькімі, як у тхара, вочкамі намеснік губернатара Жо- луд, галыштук якога льяжаў стро- га гарызантальна на аб’ёмным жываце.

Праз хвіліну Трубень ужо на- біраў яго тэлефонны нумар.

«Ягор Карпавіч, добры дзень! Пазналі? Ага. Той самы. Помніце? Прыемна. А як жа, канечне, чы- таў. Таму і званю. Каб павіншава-ць. Забойная рэч, Ягор Карпавіч! Капітальна напісана. Сапраўдны лідар! Дзяржаўнік!... Усяго най- лепшага, Ягор Карпавіч!»

Чыноўнік зноў зірнуў на газет- ны фотаздымак Жолуда і ажно перасмыкнуўся. «А чым я горшы?

— падумаў Трубень. — Піярышч дык піярышч». І ён пазваніў рэдак- тару гарадской газеты «Радасць Камунара» Анатолю Смаўжу.

«Анатоль Мікалаевіч, гэта Трубень турбуе. Вам трэба тыраж падняць? Канечне, магу. Трэба інтэрв’ю зрабіць. Як з кім? Са мной! На цэлую паласу. З фота- здымкамі. Згода? Чакаю карэс- пандэнта!»

Трубень выйшаў з стала і з нецярпеннем пачаў хадзіць па кабінцеце, гучна напываючы любі- мы матыў: «І вноў працягнецца бой... Ту-ту-ту-ту. І сердцу тревожно в груди... Ту-ту-ту-ту. И Ленин такой молодой... Ту-ту-ту-ту. И юный Октябрь впереди... Та-та-та-та!» Затым зноў сеў за телефон.

«Гэта ЖРЭУ? Трубень на про- вадзе. Я магу пагаварыць з на- чальнікам? А-а-а, гэта вы, Мікалай Пятровіч! Не пазнаў, кхе-кхе... Ба- гатымі будзеце. Пастукаць па дрэ- ве? Што — баіцёся? Камунальны алігарх... Ха-ха-ха... Справа ёсць. У мяне дарога перад пад’ездам разбітая. Зрабіць трэба. Тэрмінова. Службовую машыну паламаў з-за гэтага. А вы думалі? Праблема! Зробіце? Так і думаў. Наш чалавек! Сына ўладкаваць? Вашага? No problem! Няхай заўтра падыдзе...»

«Да вас журналіст», — паведа- міла сакратарка.

«Запрашай».

«Добры дзень, Аляксей Сцяпанавіч! — павітаўся карэспандэнт і тут жа прадставіўся: — Загадчык макулатурна-наркалагічнага аддзела газеты Вячаслаў Бурбалкін».

«Чай, кава, бутэроброды?» — прапанаваў Трубень.

«Не адмоўлюся», — паціраючы казацкія вусікі, адказаў хітраваты журналіст.

Трубень паказаў абласную газету з Жолудам: «Трэба зрабіць не горш».

«О’кей, Аляксей Сцяпанавіч. Не такое пісаў. Апазіцыя мяне баіцца, як чорт Бен Ладэна. Па- верце!»

«Уключайце свой дыктафон. Пагаворым пра народнае шчасце... Сёння ў многіх недасведчаных та- варышаў, як, скажам, у тутэйшых апазіцыянераў-адмарозкаў, — па- чаў Трубень, — сфарміраваўся памылковы стэрэатып чыноўніка. Маўляў, усе абібок, дэмагогі і бал- батунны. Гэта ўсё з-за інфантыль-насці светапогляду. Так, як працуе сёння чыноўнік, не працуе больш

ніхто. Дзяржслужачыя гатовы жышчэ аддаць за народнае шчасце. Іднём, і ноччу толькі і думаюць аб простых людзях, аб тым, як да- памагчы канкрэтнаму чалавеку, не шкадуючы ні ўласных сіл, ні ўласнага часу. Усё — для народа», — ад узбуджанасці Трубень не мог уседзец за сталом.

«Вось некаторыя таварышы ма- юць нейкія прынцыпы. Змагаюцца за нешта, крычаць, бударажаць грамадства... Ад такіх людзей адна шкода. Яны ненадзейныя і маральна няўстойлівыя, ім давя- раць нельга. Сучасныя рэаліі вы- магаюць быць канфармістам...»

«А як жа сумленне, Аляксей Сцяпанавіч?» — не ўтрымаўся журналіст ад правакацыйнага пытання.

«Адно другому не перашкаджае, — лоўка парыраваў Трубень. — Вы не паверыце, але я — радыкал. Дзеля народнага шчасця я гатовы прадаць душу самому д’яблу. Тут ужо не да сумлення. Гэта стратэгія прафесіі, мой лёс... На ідэалагіч- ным фронце не да лірыкі. Я часта сустракаюся з народам, езджу па раёне, пастаянна знаходжуся ў гущыні жыцця... Мой партрэт ужо трэці год вісіць на абласной дошцы гонару сярод славетых аграрыяў, палкаводцаў, вучоных і кіраўнікоў вышэйшага звання, — не сунімаўся Трубень. — Па выніках мінулага года наша адміністрацыя лідзіруе па колькасці разгледжаных скаргаў у вобласці».

Дыктафон накручваў ужо пя- тую касету...

Трубень не стрымаўся і запла- каў... Не змог саўладаць з пачуц- цямі і журналіст, які ледзь задаў апошняе пытанне пра хобі.

«Я калекцыянірую чучалы дзятлаў, — прызнаўся чыноўнік, паказваючы на птушак, што ста- ялі за шклом шафы. — Дзесяць штук сабраў. З розных кантынентаў. Вось перуанскі экзмэпляр, кубінскі, кітайскі... У мяне такі ж прабіўны нораў, як у гэтай ка- рыснай птушкі... Ого-го!»

Пасля абеду Трубень выклікаў да сябе старшыню гарадскога літаб’яднання «Іржанне Пегаса» Уладзю Жарабцова, які грашыў вытворчымі паэмамі і надта любіў грошы. Яны разам удзельнічалі ў мастацкай самадзейнасці, ездзілі з паказальнымі прапагандысцкімі выступленнямі па вобласці і пужалі падчас канцэртаў дзяцей, але заўсёды займалі прызова

месцы. Трубень трубіў, а паэт задорна іграў на баяне ды спяваў пад Кабзона. Творчы тандэм прыносіў абодвум фантастычную народную папулярнасць. І гэта нядзіўна. «Чым больш грукату, тым лепш», — любіў паўтараць вопытны ідэалаг.

«Вось што, дарагі мой пісцель, — пачаў размова Трубень. — Ці даўно ў вас выходзіла кніжка?»

«Даўнавата, — аспярожна прызнаўся Жарабцоў. — Напісаў нядзіўна сацыяльна-эратычную паэму «Хобат»...»

«Дык чаго ж маўчыце? Па назве бачу, што сур’ёзная рэч. Сацыяльна значная літаратура нам патрэбна. Усё — для шчас- ця народа. Для павышэння яго інтэлектуальнага ўзроўню... Да сённяшняга часу помню ваш лірычны трылер «Гумава баба». Гэта сапраўдная класіка. Буду хлапатаць перад старшынёй Саюза правільных пісьменнікаў аб прысуджэнні вам літаратурнай прэміі «Гароховы Пукер». А пакуль выдадзім ваш трохтомнік з «Хобатам»... Ды кантракт на 5 гадоў прадоўжым...»

Пісьменнік не ведаў, куды па- дзецца ад раптоўнага шчасця.

«Вы зразумеіце, Уладзь Міка- лаевіч, што я на пісьменнікаў, ле- ташцаў часу, ніякіх дзяржаўных грошай не пашкадую. Тварыце! — і між іншым дадаў: — І помніце свайго мецэната...»

Жарабцоў сваю задачу зразу- меў і, пакуль бос не перадумаў, хуценька знік за дзвярыма.

Трубень зноў паглядзеў на гадзіннік: да канца рабочага дня заставаліся дзве гадзіны. «Так-так-так, — задумаўся, — чым жа яшчэ карысным заняцца?» Каб патраціць час, пятнаццаць хвілі- наў папераманна пасоўтаў шуф- лядамі стала, паўгадзіны перак- ладваў дакументы з адной шафы ў другую і наадварот, сорак хвілі- наў пагуляў у кішэнны більярд, пахадзіў на лыжах, зрабіў зарадку з гантэлямі і некалькіх тэрміновых тэлефонных званкоў, пасля чаго вырашыў прайсціся па кабінетах супрацоўнікаў адміністрацыі, каб пракантраляваць іх адыход з пра- цы і дзеля прафілактыкі камусці даць прахучанца.

Пасля правэркі рабочай дыс- цыпліны Трубень, радысна пазі- раючы на гадзіннік, накіраваўся ў свой кабінет. Але, адкрыўшы дзверы прыёмнай, спяхмурнеў: яго чакаў Паддубнік, хадок са стажам, з торбай вершаў і стосам скаргаў на мясцовы тэатр, які не хацеў ставіць яго патрыятычную п’есу «Трэлі над Бугам».

«Ваша п’еса добрая, але мне не падабаецца брыдкаслоўе», — вы- нес прысуд Трубень, каб хутчэй пазбавіцца ад ветэрана.

«Дык там жа няма нічога па- добнага...» — здзіўіўся Паддубнік і паклаў пад язык валідол.

«Брыдкаслоўе будзе ў зале пад- час прэм’еры», — адказаў чыноўнік анекдотам і ледзь не вылаяўся: у прыёмную заходзілі дзве кабаты... Такого народнага нахабства Тру- бень не чакаў і закрычаў шафёру: «Машыну мне! Машыну!»

Праз тыдзень выйшаў спецы- яльны каляровы нумар газеты «Радасць Камунара», цалкам

прысвечаны працоўнаму подзві- гу таварыша Трубня. На першай паласе шоў грунтоўны нарыс пра яго пад заглаўкам «Змагар за на- роднае шчасце». Матэрыял супра- ваджаўся безліччу фотаздымкаў і заканчваўся вытворчай паэмай Жарабцова пра веліч Трубня.

Па загаду аддзела адукацый і ўр’ыўкі з паэмы пачалі вывучацца ў школах вобласці на ўроках род- най літаратуры. У бібліяtecaх на- ладжваліся шматлікія сустрэчы- прэзентацыі з чытачамі. Падчас іх Трубень няспынна трубіў і трубіў без шкадавання ўласнага здароўя, з-за чаго ў рэшце рэшт пасадзіў голас — і страціў прафпрыгоднасць. Гэта быў канец кар’еры! Яшчэ некаторы час Трубню ўдавалася трубіць пад «фанеру», але хутка глядачы раскусілі фокус і абсві- талі яго прама ў зале.

Нечакана Трубню прыйшла арыгінальная ідэя: а што калі за- мест прамоў ездзіць на сустрэчы са сваёй калекцыяй дзятлаў і выступіць з мастацкім свістам? Не ўмее пакуль свістаць? Ніякіх праблем! Гэтаму можна навучыцца ў Цэнтры мастацкай творчасці, а потым махнуць у Галівуд. І ён актыўна ўзяўся за ажыццяўлен- не гэтай ідэі. Аднак губернатар Канстанцін Бубен, хоць і сам нядзіўна запісаў дыск з уласнымі песнямі, быў незадаволены тэатр- альнымі выбрыкамі Трубня, які псаваў сваімі экстравагантнымі паводзінамі імідж шаноўнай «вертыкалі», аддаючы галасы электарата праклятай апазіцыі. На пазачарговым пасяджэнні аблвыканкама дзейнасць Трубня прызналі пражална і шкоднай, а потым чыноўніка знялі з пасады. Тым больш што да яго пачалі ўжо прыглядвацца таварышы з Камі- тэта дзяржкантролю за народным шчасцем. А тры магілі накапаць не толькі падстаўныя тэндары на клюшкі і шайбы ды бескантроль- ны выраб партрэтаў Кіраўніка без афіцыйнага дазволу...

Неўзабаве на абачліва вы- крадзены з раённага бюджэту грошы Трубень арганізаваў на базе перадавога аграгарадка СВК «Дзятлава», якое спецыялі- завалася на племянным разводзе карысных птушак у тутэйшым дубняку — для ўмацавання на- родна-гаспадарчага комплексу краіны. Наваспечаны бізнесмен быў шчыра ўпэўнены, што дзя- куючы яго намаганням удвая павялічыцца ўнутраны вала- вы прадукт роднай дзяржавы, перадавы вопыт разыдзвецца далёка за акіян (ажно да тэхаскіх фермераў), а прозвішча Трубня, заўзятага птушынага энтузіяста, будзе разбілігавана і ўнесена на рэспубліканскую дошку гонару. Гэтаму спрыяў добра наладжаны маркетынг і рэкламная PR-кам- панія. СВК «Дзятлава» вырабля- ла імянныя чучалы-сувеніры, якія ішлі нарасхват не толькі для перадавікоў вытворчасці, але і для афармлення кабінетаў асабліва адказных чыноўнікаў, што вызначыліся ў нястомнай барацьбе з бюракратызмам. Была наладжана нават кантрабанда дэфіцытнага тавару ў Афрыку і Лацінскую Амерыку. Вытворчасць набірала абароты...

Перад дэпутацкімі выбарамі Трубень заснаваў грамадскі рух «Улада — дзятлам!» і актыўна ўключыўся ў перадвыбарчую кампанію як знакавая фігура непрадказальнай сучаснасці. Няма сумненняў — хутка ён зноў апынецца ў звычайнай абойме. Та- кое жышчэ...

▶ ВЕРШЫ

ШТРЫХІ

Віктар СЛІНКА

***

***

Усім, хто з аркестрам памёр
І быў з цішынёй пахаваны,
Усім, хто без вестак жывы
І з'ядае без хлеба свой дзень, —
Я сын гругановы,
Я ведаю слова
І тую траву, што кладзецца на раны, —
Траву
на паляне ў крывавым тумане,
Дзе пасвіцца вольны з прабітаю шыяй алень.

Бо шкода заўсёды, калі
наша праўда мяжуе са змокам.
І праўду сказаць пра бацькоў —
гэта здрадзіць, прадаць.
Бывае, што й крот пад зямлёю ўзлятае,
лунае высока,
Як аб'ёса грыбоў... А плуг пачынае араць.

Той, хто чыстыя рукі адзнакай лічыў,
атачэнню

Казаў,
Хоць маўчаў:
Ёсць такія мясіны, куды для праблем
вырашэння
Лепей заўсёды прыходзіць без запрашэння.
Бо запрасяць калі —
Не будзе цябе на зямлі.
І сатруцца ў анёлаў на цвёрдым гароху
калені.
Каб сагрэцца ў ільдах, спаліць свае
караблі каралі.

Люты 2011

1989 год

Вымкнуты штэпсель, але індыкатар
не гасне адразу.
Ён цьмянее, просячы прабачэння
за сваё паміранне.
Зноўку і зноў загарэца, падуладны
майму хацэнню.
Ці быў я — скажы — для цябе хаця б
індыкатарам?
Знакам, што прамінуць немагчыма —
і не адчуць?

Пасля спаткання ля «Несцеркі» —
ціпляя менская крама —
Мы з табой — а табе падабаўся звычайна
Сам працэс перастаўлення ног —
Крочылі, выйсце сачылі за межамі
шахматнай дошкі.
Ісціна побач была — пачвара, цмоку у пячоры.
А мы дапівалі вяслэлкавую гарбату,
Прымружвалі вочы ад промня,
абагаўлялі снег.
Мы толькі паспелі з табой
перакінуцца словам,
Як адлучылі кантакты. Нас трэба
накласці ў лёд,
Каб мы захаваліся лепей? У вадкі азот
— надзейней?
Усю нашу кроў — у ёмістасях
спецыяльных
Зберагчы на наступны — ці будзе ён
лепшы — дзень?

Вымкнуты штэпсель, але індыкатар
не гасне адразу.
Ён цьмянее, просячы прабачэння
за сваё паміранне.
Зноўку і зноў загарэца, падуладны
хацэнню (ценяў).
Мабыць, нас дачакацца зможа надзея.

Так вось яно: хто сам сабе
не саступіў дарогу,
Яму
Інкуставаны кій — найлепшая
ўзнагарода.

10.03.11

Кароткае птушынае сола паўтараецца
праз няроўныя адрэзкі часу
накладаючыся на гучанне
гадзінніка — тое нагадвае штоўканне
цацачнага
затвора мініяцюрнага але вельмі
падобнага да сапраўднага карабіна.
Досыць блукаць у пошуках
заплеснявелае спаяворы — трапічнай
расліны што ўзыходзіць раз на пяць гадоў
у зімбабвійскіх андах палінезійскіх
кардыльерах
у кратэры п(р)атухлага вулкана
ў грэнландскіх
балотах між рэйкамі беларускай чыгункі.
Марыць аб нечым — досыць?
Вось яно што на яве —
бяры? Мы схаваныя глыбей закапаная
шышачкай у спаленым вавіланянамі
браслаўскім бары. Мы выветрыліся
ачысціліся адсарбаваліся праспявалі
сваю песню трымаючы ў зубах цвік
забіваючы перадапошні ў сцяну.

17.06.11

***

Ёсць
творы, што ўражваюць нават у пераказе
бяздарных апавядальнікаў;
нешта, чаго нельга спаскудзіць,
ад чаго немагчыма
нічога адняць; толькі — дадаць сваё,
калі нешта займееш, вырасіш,
чым (на што)
пабагацела душа.
Месца,
адкуль ступаеш наперад, апору — маеш;
але ці бывае ўдзячнасць падэшваў?
І — шчырэ і вышэй: чалавечая ўвага,
магчымасць
слову — пачуцца й вярнуцца іншым.
Барозны — на целе зямлі, у якія надзейна
— легчы
і прарасці, як маеш — каму і куды.
А маеш — заўжды.
І толькі ў хвіліны, якія хочучь сабою
ўсё засціць,
зацьміць, здаецца, што гэта не так.

2010

Штрыхі

I
Куды гарбатыя лятуць буслы
І кліч палёў якіх ім пеціць слых?
Быць можа, тых, дзе праўды кожны міг
Адкрыты ўсім — і вольны ад усіх?

II
Гісторыя
імя
не захавала,
Хто не даплыў
хоць крышку
да прычала.

А пэўна ж так, што менавіта ён
Быў першым, хто прайшоў ля мыса Горн.

III
Бо незалежна:
— Горы й пагоркі адно для таго,
каб на іх узыходзіць, бачыць навокал
далей, —
так мне казаў праваднік-бедуін.

IV
Я сам сабе ёсць
бацька і айчынь.
Айчыня
застаецца ні пры чым.
Я сам
і паліцай, і партызан.
Пасуе часам, нібы фрак, рызман.

V
Не мёд і не яд і не кроў, —
іншае рэчыва трэба тут
вынайсіці, каб пазбыцца пакут,
рукі
ад ланцужовых прыбраць дароў
ды выправіць перакрут.

VI
Ён размаўляў над падлай і арламі
З няўцягнутымі, нішчымнымі дарамі,
Душа якіх забрала нашу з вамі.
Высокі ён — ці мы адпалі самі?
Вартуюцца магільныя груганамі.
Вада ў дупле, налітая дажджамі,
Крыніцы даражэй, што перад намі.

VII
Абняцца
прад мяжкою цела
з ценем
І збіць калодкі
са здранцвелых
ног,
Альбо — чакаць,
каб падабрэў
бульдог?
Інакшае,
па шчырасці,
карцела.

VIII
Хто зацверджаны ў спісе, каго павядуць
на расстрэл,
Ці — ля дошкі стаяць ім, ламаючы крэйд?
Прыцэл
Выпускнік намалюе, што ў марах
даўно афіцэр.
І заўсёды існуе
адзін запасны варыянт —
Абярнуўшыся цацкай, упасці ў куце
за сервант.

IX
Кляймо сонца неба — знак сышоў.
З уласных выбавіцца здолей сноў.

X
За некалькі глыткоў з каменнай чашы
Ты вып'еш, так, што кроплямі ўвесь год
Збіралася. Няўжо наадварот
Нам суджана й таемных думак нашых
Празрысты россып, вымкнуты з турбот,
Засмяглыя не змочыць вусны Часу?

XI
Намазанья тлушчам спускі-сходы
Пад крык людзей — да мора шлях, Арго.
Ні прыгажуня, ні руно — ні да каго

Не прывядуць. І помстаю свабода,
Хто знаў яе, і блытаў поры года,
Прадказваў лёс — і сам не меў яго.

XII
Зноў паклікалі мёртвых глядзець
на жывых-на-нажы;
Прыцягнуліся ўсе, хто збярог свой
астатні абол.
Бачыш — поўная зала... І толькі
на самай мяжы,
Дзе прастора сустрэнецца з тэкстам,
накрыецца стол.

XIII
Прыкметай таланту — нязмушанасць
гаворкі
Лічыць так зручна, дружа. Паглядзі:
Паціху алебастравыя створкі
Нас аддзяляюць ад вады й зямлі,
І мы выбельваем пад колер гэтых створак
Сваёй любові свет: я, ты... Для некаторых
Не існаваць і быць — звяно паўтораў.

Дзякуй табе, клапатлівы

Даўжынёю лязя,
Прыкладзенага да кулака,
Адлегласць да сэрца
Мераецца твайго.
Ні на мікрон убок
Шлях карабля не зрушыць
Кінутая на стэрно
Цела твайго вага.
Ледзяная гара — плыве.
Набліжаемся — без дароў,
Калі не лічыць жыцця.
Дык па якой прычыне
Пастаўлены стэрнавым,
Хто ім зусім не ёсць?
Інкогніта — бачыш — ён
З шыльдачкай «Не турбаваць»
Наш беражэ спакой,
Мяркуе, напэўна, так:
«Здаровыя нервы — і сон
Спатрэбляцца ім яшчэ
Дрымотнасцю прастадушных
Як тут — і на свеце тым».

31.05.11

***
Я выйду на святло.
Прамень
Праб'е наскрозь.
І ўсё, што ад мяне самога
прыхавана
На чорны, ці, магчыма, белы дзень,
Аб'явіцца,
Таемным перастане быць.
Прыўкрасныя — і велічныя вежы
Ў імхах балот, на дне вазёр
Ў абліччы сціплым.
Ты, нямка-дзяўчына,
Мыш у нары, змяя ў лагчыне, возжык, —
Вы — спадкаемцы мне.
Майго.
Лістоты адрасаты.

1-2.02.10

Парада Нерону

(Дыягностыка і тэрапія)
Цкаванне звярамі гладыятараў,
забойствы
гладыятарамі
гладыятараў лепей было б праводзіць
у Калізеі
пустым, а гледачоў (тут ужо —
слухачоў) сабраць
за яго сценамі: каб месца для рэха —
болей
і па крыках тых, што сцякалі крывёй,
рабілася цалкам магчымым атрымаць
уяўленне,
што адбывалася там.

А таго, хто апіша дакладна, што там
было, абраць народным паэтам.

І толькі яму прывілея — славіць цябе.

10.05.11

▶ ФРАГМЕНТЫ АПОВЕСЦІ

МЕЙЛАХ У КАСТРЫЧНІКУ

Сяргей ПЯТРОЎ

Гэтыя падзеі адбываліся ў другой палове дваццатага стагоддзя. У памяці многіх усплывае няпросты, багаты разнастайнымі падзеямі час. У аповесці ідзе апісанне жыцця простых людзей, што верылі і не верылі ў тую светлую будучыню камунізма, якой вадзілі перад носам мільёнаў савецкіх людзей... Мне было добра ў іхнім коле.

...Я спрабаваў перадаць мілья сэрцу гукі старога горада словамі тых, хто ўжо сыйшоў у свет іншы ці беззваротна з'ехаў.

Аўтар

На конскім

Любімым нашым месцам быў невялікі ўтульны лужок ля рэкі на «конскім». Як растлумачылі нам старажылы, так звалася ціхая затока поруч з напаяльным пешаходным мастом, які зносіла кожную вясну падчас крыгаходу. У ранейшыя часы, калі ў горадзе стаялі кавалерыйскія часткі «Іванаўскага коннага палка», і ў наступныя, калі размяшчаліся часткі чырвонай кавалерыі, на гэтым водным прасторы купалі коней.

Месца было чыстае, пясчанае, і спадзісты спуск быў зручны для ўсіх, у тым ліку для адпачынку людзей. Недалёка — зараснікі чароту, якія даходзілі да вялікага загадкавага дома, што стаіўся ў зеляніне і адгарадзіўся ад вонкавага свету дыхтоўным глухім дашчаным плотам. Гэта быў дом мясцовага вайсковага начальства, а ў даваенныя часы там пражываў сам маршал Жукаў.

Нам было цікава, што ж утойвалася за плотам. Там была цішыня, і праз шчыльна збітыя дошкі акрамя зеляніны кустоў нічога не праглядалася. Калі мы спрабавалі ўзлезці на плот, то выходзіў пільны салдат і адганяў нас на прыстойную адлегласць. Пры паўторных спробах — таму, хто трапіўся ў рукі аховы, да крыў аддзіралі вушы. Гэта нас не спыняла. Нас зноў лавілі — і інфармацыя даходзіла да бацькоў. Зноў каралі, але цікаўнасці мы не пазбаўляліся...

У гэты дзень мы былі занепакоеныя тым, што наш аднакласнік Валера Шавякоў быў вельмі засмучаны вялікай згубай. Пакуль мы шнырылі вакол загадкавай генеральскай сядзібы, у Валеры нехта скараў тапкі. Валера меў рост больш двух метраў, але да гэтага росту давалася адна непрыемная асаблівасць: у яго былі ступні ног сорок сёмага памеру. Такого абутку немагчыма было дастаць у продажы, а на замову тое не браўся ніхто выканаць: у прыродзе не існавала такіх калодак. І вось з Маскоўскага цырка па вялікім блаце яму дасталі мабыць бутафорскія ні то туфлі, ні то тапкі. На нагах яны выглядалі як лыжы. Валера быў шчаслівы такім набывцём. Нарэшце ўлетку ён мог выйсці ў горад у абутку. З ваеннага гарад-

ка, дзе ён пражываў з бацькамі, да горада ён даходзіў басаною — бярог унікальных туфлі, а на рацэ, забавляючыся ў нашай кампаніі — хаваў у кустах ад сонца і выпадковых пашкоджанняў.

На гэты раз, калі Валера адцягнуўся на вывучэнне наваколляў генеральскага дома, у яго зніклі любімыя і адзіныя туфлі. Ён абмацаў усе прыбярэжныя кусты, але згуба не знайшлася. Яго абурэнню не было мяжы.

— Ну добра, я магу зразумець, што выкралі б патрэбную рэч, але не магу ўявіць, для якой набрыдзі спатрэбіліся туфлі, якія акрамя мяне ніхто не зможа насіць! — казаў ён.

Мы таксама абураліся, але нашыя абурэнні не выходзілі далей вясёлага хіхкання. Рэч у тым, што набрыдзь, якая выкрала яго «тапкі», — я і Лёнька. Мы прыдумалі маленькую помсту за нашыя вушы... Ні слова не кажучы аб дэталі задуманага, мы трапілі Валеру вакол глухага плота па месцах, дзе застаюцца выразныя сляды нябачаных памераў. На наступны дзень у зоне нашых дзеянняў гойсалі ваенныя следпытцы і вывучалі адбіткі. Мы абралі момант і пакінулі свежыя, устаючы двума нагамі на Валераў тапак, напераменку то на левы, то на правы. Сляды правялі да прылеглай да плота пабудовы з металічным свежапафарбаваным дахам. Мы і там наставілі слядоў, падфарбоўваючы падноскі водным растворам сажавай фарбы для выразнасці. Нацешыўшыся гэтай забавай — адвялі сляды прэч ад пабудовы, уздоўж плота — і спынілі іх калі вялікай, свежай каровінай аладкі. Расставілі сляды так, што аладка апынулася паміж гэтымі «лапамі». Каб усё выглядала натуральна, прыпудрылі гарчыцай элегантнае ўзвышша, падобнае на торт. Дадатковая загадка для ваенных следпытцаў была гатовая. Мы вярнулі абутак на месца і падказалі

Валеру, каб згубленае шукаў больш уважліва.

Жарт атрымаўся. Валера быў шчаслівы сустрэчы з абуткам, мы — здоленыя помстай. Распавялі хлопцам і разам назіралі, як вайскоўцы вывучалі нашыя майстэрствы. Каравульны не дапушчаў затоптвання доказаў, асабіста ахоўваючы сляды нашай дзейнасці. Затым выйшаў палкоўнік Меланіч, начальнік палітаддзела дывізіі. Ён доўга і ўважліва разглядаў прыкметы прысутнасці загадкавага зламчыка, размахваў рукамі, нешта энергічна казаў і неаднаразова вяртаўся да сувеніра гарчычнага колеру.

Затым, пасля адпаведных распараджэнняў палкоўніка, салдаты абгарадзілі прылеглую да плота тэрыторыю калючым дротам і выставілі вонкавы пост.

Мішава мама

Мішава мама — худзенькая, маленькая жанчына з журботнымі вачыма, чэпкай памяццю і нястомным языком — была чалавекам з арыгінальным складам мыслення. Адукацыя яна не распешчаная, але разам з дрымучай неадукаванасцю ўлоўлівала ў гутарцы інтэлігентныя фразы, запамінала іх і ахвотна ўстаўляла ў сваю мову, надаючы ім непаўторны каларыт. Выходзіць часам вельмі мудра, але галоўнае — смешна. Кожны выраз, які вылятаў з яе маўленчага апарата, запамінаўся суразмоўцамі для наступнага выкарыстання.

Цётка Рая, або Рахіль Мендзялееўна, вельмі любіла свайго адзінага сына, але часам яе клопат быў настолькі цяжкім, што нават дабрадушны Міша выяўляў раздражненне. Ён заўсёды быў пад сталым маміным наглядом, і яна даставала сваёй назойлівай увагай не толькі сына, але і ўсіх, хто яго атачаў. Жылі яны за некалькі дзясяткаў метраў ад ракі — нашага любімага месца. Рахіль Менд-

зялееўна, або папросту — цётка Рая, прыходзіла паглядзець, чым гэта мы займаемся. Каб хоць нека адгарадзіцца ад яе, мы пераплывалі на іншы бераг ракі і толькі там сябе адчувалі камфортна. Мы спявалі песні, чыталі, загаралі і гарэвалі, як маглі.

— Міша! — раптам пачынала крычаць з другога берага цётка Рая. — Міша! Ідзі к міне, я хачу што-та цібе гаварыць!

Міша займаўся сваёй справай, не звяртаючы ўвагі на матчын кліч.

— Міша! Ідзі бistrэ! Я маю сказаць цібе што-та важнае!

Міша неахвотна, як галодны вол, ідучы з пашы ў стойла, падыходзіў да берага — і пачыналася гутарка праз рэчышча:

— Як ты ўжо мне надакучыла! Ну, што ты хацела, што?

— Ідзі Міша к міне, я ўсё скажу!

— Скажы, я і так пачую!

— Не! Я хачу, каб к міне мой сын прыхадзіў сам.

— Як я прыйду, тут жа ж рэчка!

— Так плыві ўжо, што цібе — параход нуджін ці што?

— Дык вада халодная!

— Ага, як туды, дык вада ні халодная, а як да мамы, дык ужо і ваду прастудзіў?

— Мама! Я не палезу ў халодную ваду. Пайдзі ўкруга, праз мост, гэта ўсяго два кіламетры, але табе прыйдзецца доўга чакаць!

— Нічога, пачакаю. Я на цягнік не спазняюся!

Мішу не хацелася так далёка ісці, і ён уплаў дабіраецца да мамы.

— Ну, і што ты мела такое важнае сказаць?

— Ведаеш, Міша, схадзі вірві міне луку. Адну цапачку. І ўсё.

— Мама, ты ў сваім розуме? Цыбуля расце дома, пад акном. Ты ж сама магла яе вырваць, а ішла за мной, не заленавалася. Табе што, рабіць больш няма чаго?

— Я канешне ж магла б вірваць, але перадумала. Навошта міне гэтыя клопаты. Я хачу, каб гэта зрабіў ты, мой сын. Міне будзе прыемна, што ты такі клопатлівы пра маму. Вірві, Міша, я скажу цібе дзякуй і ішчэ дадам пару інцірэсных разумных слоў для парадку. Ну давай, Міша, рухай ножкамі. Я тут пакараулю тваю рэчку, што б яна хаця б нікуды ні дзелася!

Міша з незадаволеным выглядам пайшоў па цыбулю. Нарваўшы некалькі вехацяў, ведаючы, што ўсё роўна мама пашле яго за дадаткам, прынёс іх маме.

— Ой, Міша! Хай бы ты ішчэ вірвал кропу, а то цібе зноў прыйдзецца вярнуць сябя дамой. Ты ж ведаеш, што лук без кропу такі ж у супе самотны, як ты без Лёні Сакалова. Схадзі, сінок. Я ішчэ пакараулю тваю рэчку.

Нарэшце Міша вызваліўся ад мамчыных даручэнняў і вярнуўся да нас. Праз паўгадзіны зноў голас цёткі Раі:

— Міша! Ідзі скорнічка да міне, я хачу ў цібе тое-сёе разведаць!

Міша «даў у хамут» і стаў лютая гыркаць.

— На каго ты фіркаеш? На мама, каторая цібе — есці, піць! І цібе ні сорама супраць мамы? Плыві бistrінько к міне і перестань казаць для мамы такія паносныя слава. Ты ведаеш, як я цібя ражала? Ні ведаеш. Дык вось я цібе скажу, што гэта ні такое вісёлае заняцце. Улобляцца — смяяцца, нараджаць — плакаць! Як я тагда плакала! Больш, чым смялася! Не крыўдзі маму, ідзі к міне. Ты мой сын і павінен цірпець, якая я харошая.

Міша насуперак свайму жаданню змушаны быў наблізіцца да мамы, каб пачуць наступнае:

— Ты памятаеш нашу цёцю Броху? Як гэта ні памятаеш? Успамінай! Яна жыла з намі, пакуль Мейлах не стаў ёй тое-сёе загрываць, і міне прыйшлося паказаць ёй на шырокі адчыненыя дзверы. Як гэта ты ні хаціш чуць пра сваю любімую цёцю? Гэта ж яна цібя маленькага выхоўвала. Праўда, пакуль з цібя нічога добрага не атрымалася. А яна ўсё казала: «Геніяльнае дзіця, геніяльны рібёнак». Гэта калі ты малачко з буцілачкі віпіў, а соску надзеў... на што ты думаеш? Так яна першая заўважыла. Радавалася за цібя! Калі б яна ведала, што ты ні хаціш пра ніе чуць, то засмуцілася б да страты свядомасці. А я ёй казала:

— Броха! Ну што ты рібёнка так пріхваляваеш? Іму ўжо тры гады стукнула, а ён нават на скріпачке іграць не спрабаваў! І што з ніго далей будзе? А то і выйшла, што ты, Міша, нават на паціфоне ні навучыўся. Хай бы ты прыкончыў якую-нібудзь музычную школу, хоць бы па класе сабачага вальса, ці што. Націскаючы чорныя і белыя клавшы, радаваўся б жыццю, раз ні хаціш, як Додзік Ойстрах віпіліваць на скріпачке рапсодзі ўсякія. Успомніш мамчыны разумныя парады, дык позна — цягнік утутукаў! Дык вось, Міша, цёця Броха даслала ліст. Усё пытае і пытае. Так трэба ж ёй адпісаць, а я забылася, як пішаць

▶ ПЕРАКЛАД

УСМЕШКА НА ВУСНАХ ПАВЕШАНАГА

Велямір ХЛЕБНІКАЎ

Ў патыліцу каней дыханне
І ў зямлю рог свайго гатунку,
І гучней лука трапятанне,
Няма, няма аленю паратунку.
Ды раптам вырастае грыва
Яшчэ ільвіны кіпцюр гостры,
І безмяцежна, і гуліва
Ён праявіў мастацтва монстра.
І без нязгоды і без крыку
Яны палеглі ў свае труны.
Ён жа стаяў як уладыка —
Рабы павергнуты пакінуць руны.

***

Сланы біліся біўнямі так,
Што здаваліся белаю скалою
Пад рукою мастака.
Алені рагамі спляталіся так,
Што, здавалася, іх зліў шлюбны кантракт
З узаемапрыцягненнем
і ўзаемаадитурхваннем,
Рэкі зліваліся ў мора так,
Што здавалася; рукаў аднаго душыць
шыю другога.

***

Як двух клінкоў крывое джала
Ўпіліся ў неба дзве таполі,
І як памёрлае, ляжала
Вакол шырокае там поле.
Пасаджаны ў змрок і сум,
Белы церам стаіць самотны.
Ды вось да золатаберага пяску,
Шумна. Прыстае шырокі плыт.
І панна абмянае пры сустрэчы,
Ахоплена косамі так сваімі,
І рукі пакладзе на плечы,
І смеючыся выгукваецца імя.
І яна яго для ласкавых гулянак
Зводзіць, у чырвань пакінутых прат,
А ранкам спіхае ў мора каханка
Яго радасны скрываўлены прах.

***

Снежна —магутная краса
З прыгожым сном раскос вачэй,
Твая паўночная каса
Паўстала тут сярод начэй.
Учараваны ты і чорны
З радасцю сплецены вянок,
Яго пакінуў воран горны,
Самоты цяжкае звяно.
І свету гэты чысты снег
Ці ж не таму надзвычай лёгкі,
Каб чалавеку чалавек
Сусвету гук быў песняй звонкі.

***

Калі канаюць коні — уздыхаюць,
Калі канаюць травы — жухнуць,
Калі канаюць сонцы — яны тухнуць,
Калі канаюць людзі — галосцяць песні.

Па — людзі

Птушка, прагнучы ў гару,
Ляціць да неба,
Дзяўчына, прагнучы ў гару,
Ходзіць на высокіх шпільках.
Калі ў мяне няма абутку,
Я іду на кірмаш і купляю яго.
Калі ў каго-небудзь няма носа,
Ён набывае восак.
Калі ў народа няма душы,
Ён брыдзе да суседа
І, страціўшы грошы, набывае яе —
Ён пазбаўлены душы!..

***

Ноч напоўнена сузор'яў
Якога лёсу, якіх зор з'яў
Ты так далёка ззяеш, кніга?
Свабоды альбо іга?
Счытаць якую долю трэба
На поўначы шырокім неба?

Малюнак С. Боуіева

***

Сёння зноў туды пайду
Там, дзе кірмаш, жыціцё, базар,
І войска песень павяду
З прыбоем рынку у азарт.

Змрочнае

Калі сябе я не сцярплю,
Кінуся ў сонца залатое
У крыллі цесняга ступлю,
Распусту зблытаю й святое.
Памёр я, памёр я, і цячэ кроў
Па латах з шырокай прабоіны.
Ачнуўся я, інакш, ізноў
Азірнуў вас вокам воіна.

Курган

Дзіда татар куды б не ўпала —
Бязвольна ўсё да долу хіліцца.
Разхрыстаў нашых жанчын дагала,
Ляціць у Сібір — Сібіры конніца.

Курганны воін, паміраючы,
Сціскаў срэбны абраз Габрэя,
Вакол зямля, святі бабака, нара і —
Курганны дзень цячэ быстрэй.

Гурба лісіц уверх пысы насцярожыла,
Нясецца конь, украдзены цыганам,
Ляжыць суровы запарожац.
Часы стагоддзяў пад курганам.

***

Вецер—пенне
Каго і аб чым?
Нецярпенне
Мяча быць нічым
Людзі песьцяць дзень смерці,
Як рака крыгаход,
У струны вялікіх, паверце,
Сёння трызвоніць Усход.
І пэўна, нам новую горадасць
Чарадзей ззяючых гор дасць,
І, шматлікіх людзей праваднік,
Я думы накіну, як белы ляднік.

***

Мые карэнні і ціха цячэ,
Блакит-вада ў чараты.
Вецер кідае, гне і мяце,
Моўчкі стаяць нераты.

У цямяным паветры марыва,
Неяк, пазбегшы жыціцёвай кручыны,
Смуглы хлапчына пабачыў зарыва
У вачах светлатварай дзяўчыны.
І толькі шум начной асокі,
Рачнога жыта тут трымценне,
І нехта бледны і высокі
Стаіць, з дубравай роўны, ценем.

***

Каму сказацейкі,
Як чынна жыла панначка,
Не, не грэчная панна,
А, так сказаць, жабунечка:
Тоўстая, нізкая і ў сарафане,
І сяброўства павялікае
Вяла з сасновымі князямі.
І багіска люстраное
Паакрэсліла сляды
За гарэзлівай тою,
Дзевай весняе вады.

***

Вёсны, людзі і народы
Уцякаюць назаўжды,
Як імклівы бег вады.
І на люстрані прыроды
Зоркі — нерат, рыбы — мы,
Бог — як прывід ля кармы.

***

Хвілінныя хвалі
На возера беразе,
Дзе каменне — часам,
Дзе час — камень.
На берага возеры
Хвіліны і хвалі
На возера беразе
Святлына шумлівя.

Конік

Крыльцохаючы золатапісьмом
Танюткіх жыль
У конаўку чэрава конік спахыў
Шмат прыбярэжных траў і вер.
— Цінь, цінь, цінь! —
тарарахнуў ціньцівер.
О, лебядзіва!
О, асвяці!

***

Нем гукае лукам нёмным
У закрычаў і зары.
Ноч раняе душам цёмным
Клічы даўнія: «Гары!»
Ды закрычаў задрывала,
У тарчу змоўчанне ўзяла
І сталіка, і стаджала,
Ў цемру ваяваць пайшла,
Лук упаў з рукі паніклых,
Прамаўляе цішыня,
Ды ў сумяціцах дзяржаўных
Адлятае прэч яна.

***

З мяха
На падлогу павысыпаліся рэчы
І я думаю,
Што жыціцё —
Толькі ўсмішка,
Што цепліцца
На вуснах павешанага.

***

Вечар. Кручы.
Сені. Гручы.
Мы сядзелі вечар п'ючы.
У кожным воку — бег гаючы,
У кожным узору — стрэлаў кучы.
І калі ў сутонні кіпела сусветная бойка,
З тапчана сарвалася хлапчана,
Суправаджаемае воклічам: «Гонка!»
І хутчэй справа, чым правы,
Я быў болей слова, чым злева.

***

З дзыліньканнем-свістам
Птушкі ўзлятаць перасталі.
Трапечучым лісіцакам
Яны не ляталі.
Таёмна цягнуліся птушкі
За хмары шырокім брыльём
Уцякач навукі крывадуша,
Я хмары скакаў напралом.

Нетры

Былі напоўнены гукам нетры,
Лес звінеў і стагнаў,
Ды вось дапетрыў
І звера лоўчы дзідай даканаў.
Алень, алень, такія стогны
Каханна дзяслоў ў рагах нясець?
Страла ўстраміла медзь у сцёгны,
Стралаў і вось, што маеш.
Цяпер ён зломіць ногі вобзем
І смерць убачыць празарліва,
І коні скажуць ганарліва:
«Не, не дарэмна стрункіх возім».
Няўчасна граціў ўпрыгажэнні
Красой нямнога дзеўяга аблічча,
Пазбегнуць ты імкнуўся паражэння,
Ды ўцекача ён дзідай кліча.

▶ ПОСТАЦІ

РАДАСЛАЎ АСТРОЎСКІ

РАЗДЗЕЛ 3 КНІГІ «У ВІЛЬНІ І БОЛЬШ НІДЗЕ»

Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК

У панядзелак 4 кастрычніка 2010 года я сядзеў у Цэнтральным дзяржаўным архіве Літвы, што знаходзіцца на забочнай віленскай вуліцы Аскара Мілаша, і тапуў у акіяне мовы Пілсудскага, бо ўсе дакументы, якія гартаў, былі (ці ад рукі, ці на машыныцы) напісаны па-польску.

І раптам, як і ў траўні, беларускае пісьмо!

Дзве распіскі Максіма Бурсевіча.

Першая:

«Квіт на 1070 злотых

Атрымаў з паваротам тысячу семдзясят (1070) злотых, знойдзеных у агульнай касе ў памешканьні Пасла Паўла Валашына падчас рэвізіі ў дню 15.1.1927 г. М. Бурсевіч».

І другая:

«Квіт на 150 зл.

Атрымаў з паваротам сто пяцьдзясят (150.00) злотых, адабраных у мяне асабіста з кішані падчас рэвізіі, выкананай 15.1.1927 г. у чым і квітую. М. Бурсевіч».

Нават і не думаў, што мне так пашанцуе, што знайду і такое нечаканае («бухгалтарскае») сведчанне таго, што ў студзені 1927 г. пілсудчыкі прыступілі да знішчэння Грамады.

Максім Бурсевіч, сын Тараса і Марыі, у свае трыццаць сем быў засуджаны на 8 гадоў турмы і сядзеў у Каранове; апеляцыйны суд зменшыў пакаранне да 6 гадоў, якія адбыць не давялося, бо ў 1930 г. быў выпушчаны на свабоду, а ў 1931 г. апынуўся ў Менску і як вынік гэтага праз два гады — у бальшавіцкай катойні.

Чысты, як і ўсе астатнія...

Плата за палітычны наў — смерць!..

Праўда, не ўсе былі ў нас наўныя — той жа Радаслаў Астроўскі...

О, гэты ўмеў круціцца!

Невыпадкава ж у пачатку 1930-ых Тарашкевіч сцісла занатаваў у сваім блакноце: «Выкрыццё Астроўскага...»

Здаецца, гэта быў напамін сабе аб тым, што трэ было конча зрабіць!

Не паспеў Тарашкевіч, не паспеў...

Астроўскі ўваходзіў у склад кіраўніцтва Грамады, меў пасведчанне за нумарам 50000...

Дэман карыслівай дзейнасці, ён, здавалася, ніколі не стамляўся, браўся за любую кіраўнічую (!) пасаду, таму зусім нядзіва, калі мы чытаем, што ён і Старшыня Таварыства Беларускай Школы (ТБШ), і дырэктар Віленскай беларускай гімназіі, і Старшыня Беларускага Дабрачыннага Таварыства, і дырэктар Беларускага Банка...

На апошняй пасадзе ягоны талент у 1920-я гады найбольш расквітнеў, таму пра Беларускі Банк варта сказаць падрабязней.

Фармальна Банк узнік 14 лютага 1925 г., дзякуючы паслу Ярэмічу, аднак 9 лістапада таго ж года

Леанід Дранько-Майсюк

Ярэміча адсунулі ад кіравання, і прынята лічыць, што рэальнае жыццё гэтай кааператыўнай установы пачалося пасля вядомай Гданьскай канферэнцыі, якая прайшла ў канцы жніўня, а па іншых звестках — увосень 1925 г.

Астроўскі быў у Гданьску, — дапускаю, ён асабліва ўважліва слухаў выступленні камуністаў Ігнатаўскага, Славінскага, Ульянава, і, пэўна ж, не без яго, Астроўскага, удзелу была ўсебакова абгаворана магчымасць «канкрэтнай» дзейнасці Беларускага Банка.

І тут першую ролю адыграў Аляксандр Ульянаў — былы эсэр, магільчык нашай інтэлігенцыі і палітычнай эміграцыі, «дыпламат», а перш за ўсё — супрацоўнік тайных бальшавіцкіх службаў.

Камінтэрн, дзякуючы Ульянаву, пачаткова перадаў на ажыўленне Банка дзве сумы: 15000 даляраў і 11750 даляраў (на цяперашні курс — гэта больш за 2 мільёны даляраў ЗША. — Л. Д.-М.).

Адказным за фонды, вядома ж, прызначылі Астроўскага...

Беларускі Банк фінансаваў дзейнасць Грамады.

Як ужо было сказана, 15 студзеня 1927 г. улада прыступіла да ліквідацыі Грамады; у траўні 1928 г. у Віленскім акруговым судзе завяршыўся знакамты працэс 56-ці, па выніках якога Астроўскі выйшаў на волю — наперадзе чакаў разгляд у апеляцыйным судзе.

І от жа з апеляцыйнай скаргі падпракурора Роберта Раўзэ, напісанай у Вільні 11 кастрычніка 1928 г., пра беларускі Банк можна даведацца, што з самага свайго пачатку ён «...завязвае адносіны з замежнай фінансавай экспазітурай «камінтэрна» — Рыжскім транзітным Банкам, прымаючы на

15000 даляраў, якія былі абяцаны ў Гданьску, а таксама 11750 даляраў на выплаты 700 асобам па даручэнні вышэйназванага Рыжскага банка.

Акруговы Суд у матывах прысуду (старонка 39) сцвярджае: «...цяжка вытлумачыць раптоўнае ўзбагачэнне абвінавачаных у 1925-1926 годзе — асабліва кідаецца ў вочы факт адначасовых, іншы раз аднолькавых укладаў у Банк вялікіх сум некалькімі падсуднымі. Напрыклад, 16 лістапада Валашын і Тарашкевіч унеслі ў Банк 100 дал.(яраў) і 211 дал.(яраў), 17 красавіка 1926 г. Мятла і Рак-Міхайлоўскі (унеслі Л. Д.-М.) па 300 даляраў, пры гэтым даты ўкладаў супадаюць з перыядам, у які БСРГ што раз больш становіцца залежнаю ад камінтэрна, які падтрымлівае і субсідзіруе яе».

«Аналіз рахункаў Астроўскага дае падставу лічыць: сумы, унесены ім у Банк (1301 даляр і 31024 п.(ольскіх) зл.(отых)), не з'яўляюцца яго ўласнасцю (тое, што ён узяў сабе пазычку ў суме 48 дал.(яраў) пры наяўнасці ўласнага бягучага рахунку — не паддаецца тлумачэнню; паясненне адваката, што гэта была аперацыя праведзеная з прычыны недакладнай дзейнасці Біндзюка (?), адпдае ў сувязі з высновамі экспертаў: нявыплата працэнтаў і г.д.)...»

...На хвіліну спыню цытаванне і для будучых біёграфіаў Астроўскага зазначу: гэтыя незразумелыя 48 даляраў будучы прэзідэнт Беларускай Цэнтральнай Рады ўзяў 29 лістапада 1926 г., а наогул жа вельмі і вельмі здзіўлюся: свае

Камінтэрн, дзякуючы Ульянаву, пачаткова перадаў на ажыўленне Банка дзве сумы: 15000 даляраў і 11750 даляраў

Радаслаў Астроўскі — у цэнтры

грашовыя аперацыі грамадоўцы праводзілі, асабліва не блытаючы сляды — можна сказаць, з бесклапотнасцю рамантычных гімназістаў!

А далей Р. Раўзэ даводзіў апеляцыйнаму суду:

«...у час заснавання філіялаў Банка ў Пінску і Глыбокім, Цэнтральная каса не мела адпаведных фондаў: напрыклад, 18 сакавіка паўстае філія ў Глыбокім, і ў той жа дзень Радаслаў Астроўскі ўносіць у Цэнтральную касу — 800 даляраў, Браніслаў Тарашкевіч — 100 даляраў; філія ў Пінску адчынена 5.04.1926 г., калі Цэнтральная каса высылае 500 даляраў. Адкуль грошы? 30 сакавіка ад Астроўскага паступае 1580 зл.(отых), Тарашкевіча — 500 дал.(яраў), ад банкаўскага бухгалтара — 500 даляраў і 1580 зл.(отых)

(От і відавочны факт «адначасовых... аднолькавых укладаў». — Л. Д.-М.)

Банкаўскія кнігі вяліся нядбайна, зрэшты, падсудны Р. Астроўскі і сам не адмаўляў, што меў «Чорную тетрадку».

Тое, што Беларускі Банк удзельнічаў у падрыўной рабоце Грамады, кажуць у сваіх паказаннях сведкі:

Аляксандр Бабіч атрымаў з Банка пры дапамозе Астроўскага 300 зл.(отых) і спыніў сваю сувязь з камуністычнай партыяй.

Козіч даказвае: пасол Валашын паведамляў яму, што Беларускі Банк субсідзіруецца савецкім урадам; той жа Козіч плаціў камандзіраваных грамадоўцаў грашыма з Банка (паказанне Каланчынскага).

Удзельнік курсаў Грамады ў Радашковічах Тарасюк прызнаўся: Банк даў на стварэнне гэтых курсаў 600 зл.(отых) (пацвярджэнне ў паказаннях Кнапэ).

Муж Даверу Грамады ў Лідскім павеце змоўшчык Шым-

▶ РОЗДУМ

ПРАГА СВЯТЛА І ВЫСОКАГА СЭНСУ

Вераніка СТРАЛЬЦОВА

Ала СЯМЁНАВА. У святой краіне выгнання: імпрэсіі, адлюстраванні / Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка», выпуск 10. — Мінск: «Кнігазбор», 2011. — 488 стар.

...«Імпрэсіі і адлюстраванні» — вольнае вызначэнне жанравай прыроды кнігі паводле самога аўтара. Белетрызаная аўтабіяграфія «Святло загадкі» — узор арганічнага спалучэння псіхалагічнай, інтэлектуальнай і дакументальнай прозы.

Нягледзячы на бясспрэчную аўтабіяграфічную аснову, было б памылкова расцэньваць фактычныя сыходжанні ў кнізе літаральна: лініі лёсу галоўнай гераіні і аўтара далёка не заўсёды супадаюць. Белетрызацыя тэксту адбываецца за кошт злучэння біяграфічных рэалій з элементамі мастацкай апавядальнасці. Адзінствам аўтарскай задумкі знітаваны розныя спосабы светаасцяжэння: сюжэтны і аналітычны, спавядальны і норавапісальны, а вынаходлівыя пераключэнні з вобразнага плана ў паняццёвы, з адцягненага ў побытавы надаюць твору аб'ём і глыбіню. Яго жанравая прыналежнасць досыць няўлоўная. Сапраўды, як згарнуць у адно вызначэнне калаж факта і роздуму? У ім спалучаюцца публіцыстыка і лірычна-паэтычныя замалёўкі, алюзіі і ўласныя назіранні з галіны псіхалогіі і сацыялогіі, чыстыя і схаваныя цытаты, эстэтычна-філасофскія моманты і блізкія да нарысаў нораваў побытавыя замалёўкі. А. Сямёнава шырока выкарыстоўвае магчымасці эсэістычнай прозы, але арыентацыя яна не на ўсходнееўрапейскую і нават не на агульнаславянскую, а на заходнееўрапейскую традыцыю, звязаную з імёнамі Г.Гесэ, А.Маруа, Д.Йэша. Гэты (міжрэгіянальны) тып мастацкага ўзаемадзеяння досыць рызыкаўны, бо часта вядзе да «правалаў» у эклектыку. Але аўтар, здаецца, шчасліва ўнікае гэтай небяспекі. Не апошняю роллю тут адыгралі, відаць, асаблівае выхаванне самой пісьменніцы, яе сямейны карані, якія абумовілі арыентацыю не толькі на беларускі і расійскі, а і на польскі варыянт культуры, і на заходнееўрапейскі — у яго, так бы мовіць, рознакалёрных і рознасвядомасных варыянтах.

Як вядома, лепш за ўсё пра пісьменніка могуць расказаць яго кнігі. І гэта абсалютна справядліва ў адносінах да «Святла загадкі». Адмысловая мазаіка ўражанняў юнай гераіні — гэта, відавочна, перш за ўсё вопыт дзіцячых перажыванняў самой аўтаркі. Паходзячы з сям'і юрыстаў і па волі лёсу маючы ў сваім штодзённым асяродку людзей тонкай душэўнай арганізацыі (маці, арыстакратычна-вытанчаная пані Магда, законніца-назарэтанка сястра Малгажата і інш.), пісьменніца з ранняга дзяцінства атрымала досыць рэдкую на той час магчымасць сістэматычнага

маральнага і культурнага на-стаўніцтва.

Уводзячы чытача ў свет сваёй гераіні, аўтар з першых жа старонак пераходзіць да адкрытага разгляду пытанняў духоўнага жыцця, веры і веравызнання. Гераіня А.Сямёнавай (размова ідзе пра пасляваенныя гады) зусім непадобная на знаёмых нам па творах сацыялістычнага рэалізму ваяўнічых змагароў за шчасце і лепшую долю. Сапраўды, з пункту гледжання псіхалогіі ўчынку і дзеяння вельмі дзіўнай выглядае такая вось мадэль паводзін: «Трымайся!» — згадала Дана пані Магду, калі было крушна і крыўдна, калі рамантычныя мроі растружваліся безапеляцыйнай рэчаіснасцю. І брала мудрую кнігу і чытала. Відавочна, што гераіня А. Сямёнавай — перш за ўсё чалавек думкі, сузірання, якому чужая агрэсія спрощаных уяўленняў пра сутнасць светапобудовы і для якой галоўная кніга — Біблія.

Аповесць-эсэ «Святло загадкі» — вельмі важная з'ява ў творчай біяграфіі А.Сямёнавай. Менавіта тут — ключ да разумення гэтай неардынарнай мастацкай індывідуальнасці. І хаця твор не вырашае ніякіх праблем, не заклікае да спрэчак, ён запрашае да роздуму. Аптымістычны лейтматыў абумоўлены настроем думкі аўтара. Менавіта гэты жывіць і акрыляе тэкст. А ўдала выкарыстаныя гумар і іронія дазваляюць пераканаўча прымеркаваць высновы духу да зямной рэчаіснасці. А.Сямёнава змагла ўбачыць у канкрэтным — сімвалічнае, у асабістым — агульназначнае.

Здолела быць адначасова ў будзённасці — і над ёй. І сказаць пра ўнутраны свет чалавека сваё і па-свойму.

Падкрэсліваючы выразны інтэлектуальны пачатак твораў пісьменніцы, нельга не сказаць: проза А. Сямёнавай — гэта яшчэ і эстэтычная проза. З'ява, якую не пабаюся назваць даволі рэдчай у нашым нацыянальным прыгожым пісьменстве. Філасофія, мастацтва, літаратура, тэатр, кінематаграфія, гісторыя, архітэктура, пластыка, феерверкі імёнаў, назваў, напрамкаў і стыляў — адмысловае, нетутэйшае вязьмо, на якім трываецца твор — безумоўна, чыгво не для кожнага. У А. Сямёнавай свой

З героямі сваёй эсэістычнай прозы і крытыкі Ала Сямёнава шукае праўду чалавечай душы, якая выпрабуе глыбіні і вышыні чалавечай існасці

чытач. І чытач зусім не масавы. Элітарны...

Героі аповесцяў і апавяданняў А. Сямёнавай упарта шукаюць адказы на пытанні духоўнага парадку, і зусім зразумела, што гэты тая быццёвая сфера, якая нязменна прысутнічае ў штодзённым жыцці аўтара. А інакш — ці магло б, напрыклад, з'явіцца на свет эсэ «Ззяне праўды», напісанае з нагоды выхаду ў свет беларускага перакладу кнігі-дыялогу «Пераступіць парог надзеі» (перакладчык Хрысціна Лялько)? У гэтым выключным па сваёй значнасці выданні змешчаны адказы Папы Яна Паўла II на пытанні вядомага італьянс-

кага журналіста Вітторыё Мэссы. Уззяўшыся за вырашэнне адказнай і складанай задачы: сказаць сваё слова пра тэкст надзвычай высокага парадку і ўзроўню, А.Сямёнава відавочна рызыкавала: «ўзяць» такую вяршыню, ды ўпершыню ў беларускай літаратуры, сапраўды няпроста. (Першадрук рэцэнзіі належаў штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва», калі галоўным рэдактарам быў светлай памяці сапраўдны паэт і бліскучы эсэіст Алесь Пісьмянкоў). А пісьменніца справілася з задачай, чарговы раз праэдманстраваўшы сурэзную філасофскую і тэалагічную дасведчанасць, уменне арганічна спалучаць магчымасці тэарэтычнага, аналітычнага і вобразнага мыслення.

Эсэ, пра якое ідзе размова, пазней было ўключана ў кнігу прозы «Таямніцы пакутны колер», што выйшла ў выдавецтве «Про Хрысто». Духоўная дамінанта гучыць у кожным творы гэтай кнігі. І той, што выйшла пазней — «Перадгеніем лёсу», і той, што цяпер перад намі — «У святой краіне выгнання». Усё той жа сэнсавы рэфрэн, найперш самавызначэнне духоўнае, імкненне да святла, да высяў Нябёс. Здаецца, водгалас чароўнай нетутэйшай музыкі чуюцца нават у саміх назвах твораў: «Тэрцыны траўня», «Я кварту восені вып'ю...».

Можа, асабліва акрэслена гэтае самавыяўленне прачытваецца ў змешчаным у кнізе дыялогу з Галінай Шаблінскай. Пытанні вымагаюць адпаведных адказаў. І атрымоўваюць іх. (Нездарма, мабыць, у эфіры канала «Культура» дыялог быў паўтораны шэсць разоў!) У дыялогу вядзецца размова пра трывала выснаваную ў творчасці А. Сямёнавай лірычна-філасофскую канцэпцыю, паводле якой гармонія дадзенага не адмяняе гармоніі прымысленага, а характава матэрыяльнага, рэчаўнага, прадметнага несупярэчліва суіснуе з характавам адчутага і працутага ва ўяўленні. Свет герояў А.Сямёнавай — не прагматычны. У ім няма «патрэбных» людзей, кан'юнктуры, кантактаў паводле карысці і разліку. Але відавочна існуюць тут кантакты духоўныя, інтэлектуальныя, знешне нібыта нічым

святла будзённага дня, у якім раскрываюцца глыбіні чалавечай існавання.

Гэта ў роўнай ступені датычыць і прозы, і эсэістыкі, і крытычных нарысаў А.Сямёнавай. Імпрэсіі і адлюстраванні... Можна ўявіць, як складана было аўтару выбраць у кнігу тэксты з крытычнай «дзялянкай»: У.Карткевіч, А.Адамовіч, Н.Мацяш, Р.Барадулін, Я.Чыквін, А.Разанаў, У.Арлоў, С.Дубавец, А.Пашкевіч, С.Пятровіч. Літаратары розных пакаленняў, розных творчых кірункаў. Побач з імі — людзі мастацтва, культуры, медыцыны. Напрыклад, Арыядна Ладыгіна — філосаф-эстэтык, спадчыніца старадаўняга добрага роду, пляменніца спявачкі Ларысы Александрэўскай, альбо вядомая піяністка, лаўрэат шматлікіх міжнародных конкурсаў Ірына Шуміліна, ці таленавіты экскурсавод (некалі прызнаны як лепшы ў Беларусі), аўтар кніг і нарысаў па краязнаўству Анатоль Варавя, побач з імі Тамара Кур'яновіч — не проста ўрач, а лекар ад Бога...

Розныя постаці, розныя творчыя малюнкы. І тая самая, ужо памянёная духоўная дамінанта. Мабыць, ёсць яшчэ адно, што лучыць некаторых з герояў А. Сямёнавай — рамантызм. Уласцівы самой пісьменніцы не толькі ў прозе, але і ў крытыцы. І ў гэтай кнізе выяўлены ў многіх творах, ці не найбольш пранізліва-шчымыя ў эсэ «На лініі далегляду, на вышыні палёту...», прысвечаным памяці мужа...

Шчырая зацікаўленасць жыццём нацыянальнай літаратуры была адпачатку ўласцівай творчай натуры Алы Сямёнавай. Крытыка для яе ніколі не была спосабам заробку ці палітыкай прадуманых кан'юнктурных хадоў. Зусім не. Яна — аўтар надзвычай незалежнай. Можа, менавіта ў гэтым трэба шукаць разгадку таго, што апошняя кніга крытыкі (пры актыўным удзеле аўтара ў літаратурным працесе) выйшла чвэрць века таму. Новая кніга яе літаратурна-крытычных эсэ «Гульні эпохі» толькі падрыхтавана да друку. Будзем спадзявацца — знойдзецца і выдавец...

А пакуль (ці затое?) мы маем гэтыя імпрэсіі і адлюстраванні — нядаўна выдадзеную кнігу «У святой краіне выгнання». Розныя жанры, размаітая творчая палітра. Разам з героямі сваёй эсэістычнай прозы і крытыкі Ала Сямёнава шукае праўду чалавечай душы, якая выпрабуе глыбіні і вышыні чалавечай існасці. «Кожны з нас, — разважае Ала Сямёнава, — так ці інакш — спасцігае таямніцу Быцця: задумваючыся над вялікай загадкай ці падсвядома далучаючыся да яе. Святло гэтай загадкі — можа, найбольш яркае і незагмлёнае ў дзяцінстве і юнацтве. Але промі таго святла адчуваюцца ўсё жыццё...».

Гэтыя промі свецяць і нам. Кнігі Алы Сямёнавай цікава чытаць і хоцацца перачытваць. У іх — прага Святла і Высокага Сэнсу, якія шукае і па якіх сумуе жывая чалавечая душа.

КАЛЕЙДАСКОП

24 (16)

▶ ІНТЭРВ'Ю

Віталь Рыжкоў: «МОЙ ШЛЯХ САМУРАЯ»

Віталь Рыжкоў — паэт, перакладчык. Фіналіст конкурсаў Беларускага ПЭН-цэнтра, прысвечаных стагоддзю газеты «Наша Ніва» (2007), конкурса імя Карласа Шэрмана (2009). Пераможца трох паэтычных слэмаў у Беларусі і Украіне, лаўрэат прэміі часопіса «Дзеяслоў» «Залаты апостраф» (2008), літаратурнай прэміі «Дэбют» імя Максіма Багдановіча, заснаванай Саюзам беларускіх пісьменнікаў і Беларускім ПЭН-цэнтрам. Аўтар кнігі паэзіі «Дзверы, замкнёныя на ключы». Жыве ў Мінску. Увазе чытачоў «Літаратурнай Беларусі» прапануюцца фрагменты дзвюх гутарак паэта — магілёўскаму сайту www.222.by і бюлетэню «Кніганоша».

www.222.by: — Твая першая аўтарская кніга, зборнік вершаў «Дзверы, замкнёныя на ключы». Якая яна?

Віталь Рыжкоў: — Кніга мае назву «Дзверы, замкнёныя на ключы» — па назве аднаго з тэкстаў, што ў ёй змяшчаюцца... Да папяровай версіі дададзены аўдыёдыск з запісамі выбраных вершаў і перакладаў, зрэжысаваны Дзмітрыем Дзмітрыевым. У яе афармленні ўзялі ўдзел два мастакі: беларуска Васіліса Паліяніна зрабіла ілюстрацыі да некаторых вершаў, амерыканец Біл Карман дазволіў выкарыстаць свае малючкі для вокладкі. Як і любая першая кніга, яна, можа быць, дастаткова няроўная: вершы, абраныя для яе, былі напісаныя ў перыяд з 2002 па 2010 год. Па вялікім рахунку, гэта дзве мае кнігі ў адной — не толькі праз наяўнасць аўдыёдадатку: мае вершы падзеленыя на дзве часткі (трэцюю склалі пераклады іншых паэтаў). Першая — вершы, напісаныя ўжо ў Мінску, другая — тое, што не раз чулі ў Магілёве,

а трэцяя — харошыя паэты ў маіх перакладах (Сяргій Жадан, Гага Нахуцрышвілі, Рышард Крыніцкі, Уістан Х'ю Одэн ды іншыя).

www.222.by: — А чым матываванае ўключэнне ў кнігу блоку перакладаў? Здавалася б, першая аўтарская кніга... Не было жадання выдаць больш сваіх рэчаў?

В.Р.: — Усё проста: калі ты не толькі паэт, але і перакладчык, ты і друкуеш не толькі ўласныя вершы, але і пераклады. З уласнага матэрыялу, сабранага за восем гадоў, было выбрана для кнігі каля паловы — 35 тэкстаў, толькі найлепшае; не варта падавацца кепскай тэндэнцыі публікаваць у кнігах сваю кожную патрэбу распісаць асадку! (смяецца)

www.222.by: — А з якой мэтай зроблены мультымедычны дадатак? Ці моцна адбілася яго наяўнасць на цане кнігі? І калі пайшла пра гэта гаворка, ці могуць набыць выданне ў абласных крамах і колькі грошай ім для гэтага спатрэбіцца?

В.Р.: — Час не стаіць на месцы: аўдыёкнігі ўжо даўно занялі сваю нішу сярод спажываючых літаратуры. Не паглыбляючыся асабліва ва ўсе «за» і «супраць», скажу, што лепей так, чым аніяк. Як у аўтара, што даволі шмат выступае ўжывую з вершамі і перакладамі, у мяне абсалютна не было ваганняў — быць альбо не быць дыску пасля паступлення прапановы. Істотнага павелічэння цаны дыск не стварае, бо каштуе літаральна каля 10% ад агульнай сумы. Што да беларускіх кнігарняў, тут праблемы: у іх у асноўным трапляюць кнігі толькі «правільных» беларускіх пісьменнікаў — па лінейцы распаўсюду «Белкінігі». Незалежная літаратура ў нас распаўсюджваецца, як марыхуана ў Еўропе — поштай, у незалежных распаўсюднікаў і з рук у рукі на прэзентацыях :).

www.222.by: — Ты даволі малады аўтар, аднак вядомы шырока... Ёсць куча паэтаў, якія могуць толькі марыць пра гэта. Дык што гэта — проста ўдача, нечаканы паварот лёсу ці вынік праведзенай працы? Як трэба «стаць» маладому аўтару, каб аднойчы патрымаць у руках сваю кнігу?

В.Р.: — Мне складана даваць нейкія парады — універсальнай формулы тут не можа быць, і гэта добра. Мой шлях самурая, як на мяне, даволі дзіўны і выпадковы. У 2002-м (да гэтага яшчэ гады тры па-руску) я пачаў пісаць па-беларуску так, як умеў і як падабалася найперш мне самому, але ў мяне і думкі не было, што гэта калі-небудзь каму-небудзь спатрэбіцца. Так гэтыя вершы ляжалі сабе ціха-ціха ў маёй памяці да 2005-га, пакуль я ў пэўным сэнсе выпадкова і даволі ўдала не ўзяў удзел у паэтычным конкурсе для пачаткоўцаў... Тады неяк усё завярчалася-закруцілася — прычым у асноўным неяк па-за маім удзелам, я толькі прыходзіў і чытаў вершы ў розных месцах. Праз год чытаў вершы ў Мінску, праз два — у Маскве і Кіеве, праз тры — у Вільні. Вядома, за гэта ўсё я ўдзячны добрым людзям, якім падабалася тое, што я пішу...

www.222.by: — У Беларусі, калі я правільна разумею, два паралельныя літаратурныя працэсы: афіцыйны і рэальны. Афіцыйны, падобна, застаўся нам ад саўка, пераняўшы ўсе яго механізмы: чэргі на выданне, саюзы пісьменнікаў і г.д. Нават не ведаю, ці даюць ім пуцёчку на якія-небудзь пісьменніцкія дачы. Рэальны літаратурны працэс — нейкі стыхійны рух, плынь выводзіць на паверхню нечаканыя для афіцыйнай літаратуры імёны. Не было жадання стаць прызнаным у гэтай «афі-

цыйнай» літаратуры? Не хацелася мець права разлічваць на дывідэнды ад дзяржавы?

В.Р.: — Так, Беларусь — краіна двух пісьменніцкіх саюзаў. Дзяржаўны пад кіраўніцтвам Чаргінца і недзяржаўны на чале з Алесем Пашкевічам, ёсць яшчэ Беларускі ПЭН-цэнтр і «Полоцкая ветвь». Справядліва будзе заўважыць, што рэальны літаратурны працэс так ці інакш адбываецца па ўсіх франтах — гэта складаныя катэяль па формуле «маем тое, што маем». Ёсць харошыя творцы і рускамоўныя, і беларускамоўныя, і ў дзяржаўным, і ў недзяржаўным саюзам — я б не наважыўся займацца сэгрэгацыяй па партыйных упадабаннях, маўляў, хтось займаецца літаратурай, а хтось сядзіць на дачы. У любым разе, я на дадзены момант не з'яўляюся сябрам ніводнай з пералічаных арганізацый і не збіраюся; хоць і зразумела, з якімі з іх я, скажам, салідарны — мая хата не на ўскрайку стаіць, калі казаць пра эстэтычную і грамадзянскую пазіцыі. Нездзе з год таму я апынуўся ў кампаніі шведскіх пісьменнікаў — сябраў міжнароднага ПЭН-клуба — сябраў Саюза Пашкевіча і сябраў Беларускага ПЭН-цэнтра, дзе акурат паўстала пытанне пра ўступленне ці неўступленне ў аб'яднанні. (Молadzь цяпер і ў Еўропе не жадае нікуды ўступаць — і старэйшых літаратараў гэта бянтэжыць). Дык вось, пытанню, якое магло б прагучаць і з маіх вуснаў: «А што мне дасць уступленне ў саюз — як гэта палепшыць якасць маёй літаратуры альбо жыцця?» — супрацьстаяла жорсткае: «Ты павінен думаць, што Ты дасі саюзу!». Робіцца сумна ад думкі, што ўсе твае творчыя эксперыменты і напрацоўкі насамрэч — унёсак не ў літаратуру, а ў штось іншае. Як, напрыклад, ты не можаш ажаніцца з дзеўкай па каханні праз тое, што ты радыкальна іншага веравызнання — вось і кахаешся з ёй дзеля Кахання паза шлюбам :). Але хто ведае, што мне стукне ў галаву, калі я буду не такі малады і дзёрзкі? :)

«Аўдыёдыск — другая кніга...»
Алесь Сачанка, «Кніганоша»: — Шаноўны Віталь, вінуем з атрыманнем літаратурнай прэміі Саюза бела-

рускіх пісьменнікаў і Беларускага ПЭН-цэнтра «Дэбют» імя Максіма Багдановіча ў намінацыі «Паэзія» — за дэбютны зборнік! Што, на вашу думку, гэтая прэмія дае маладым літаратарам?

Віталь Рыжкоў: — Дзякуй за віншаванні. Маладым літаратарам, якія не атрымалі прэмію, гэта дае (часам — патрэбны, часам — не) імпульс, каб выдаць першую кнігу, бывае, што дае белую альбо чорную зайздасць (залежыць ад літаратара) да тых, хто яе атрымаў. Апошнім — (камусяці патрэбныя, камусяці — не) увагу, грошы і думкі пра тое, як і што рабіць далей.

«Кніганоша»: — У вашу дэбютную кнігу «Дзверы, замкнёныя на ключы» ўвайшлі вершы, напісаныя за 8 гадоў. Чаму вы так доўга не адважаліся выдаць першую кнігу і як адбіралі вершы для яе?

В.Р.: — Калісьці я паабяцаў сабе выдаць кнігу, якой буду задаволены як мінімум на 90 адсоткаў. Ну а далей такая схема. У пэўны момант высветлілася, што ёсць каля 20 вершаў, якімі я быў звольнага задаволены. Праз год ад іх засталася каля 10. Потым яшчэ менш. Так адбывалася некалькі гадоў. Нельга сказаць цяпер, што матэрыял кнігі задавальняе мяне на тыя 90 адсоткаў. Але кніга выдадзеная і прадаецца — гэта важная прыступка, пасля якой многія знаходзяцца ў чымсяці нахпалт канфузіі.

«Кніганоша»: — У кнізе ёсць аўдыёдадатак. Якую «функцыю» выконвае ён? У адным з інтэрв'ю Вы казалі: «Думаю яшчэ пра музыкальную творчасць і раблю нават нейкія захады. Пакуль жа скапераваўся з цікаўнымі людзьмі, каб зрабіць беларускамоўны рэп, адрозны ад таго, што ёсць у Беларусі цяпер». Ці рэалізоўваецца гэтая задумка? Калі чакаць дэбютны дыск?

В.Р.: — Аўдыёдадатак выконвае функцыю другой кнігі, з адрознай кампазіцыяй і спосабам перадачы інфармацыі.

Задумка з музыкай цяпер рэалізоўваецца пакрысе, але не ўсё ідзе так, як планавалася — што там атрымаецца, яшчэ пакуль няясна. Трэба як мага хутчэй спекчы свой «першы блін» і спакойна рухацца далей. Нейкія папярэднія вынікі будуць бачныя і, магчыма, прадстаўленыя ўвосень. Але, як прынята ў музыцы, пад творчым псеўданімам; ды і я прывык раздзяляць усё ж розныя кірункі сваёй «дзеяснасці» адно ад аднаго.

«Кніганоша»: — Ваш «Чорнабель верш» даўначатак цікаваму відэапраекту пад такой назвай, што рэалізуецца пад дахам грамадска-культурніцкай кампаніі «Будзьма». З'ява для нас новая і незвычайная. А якія яшчэ ідэі вы плануеце ажыццявіць у бліжэйшай будучыні?

В.Р.: — Я збіраюся ўсё ж напісаць кнігу, якая мяне будзе задавальняць на 90 адсоткаў.

▶ ВОДГУК

АД МІСТЫКІ ДА ПОСТМАДЭРНІЗМУ

Ірына Шаўлякова. Сапраўдныя хронікі Поўні. Артыкулы і рэцэнзіі. Мінск, Літаратура і Мастацтва, 2011.

Гэта кніга крытыкі з тых, што чытаецца, як інтэлектуальная проза. Ірына Шаўлякова мае свой непаўторны, пазнавальны стыль, вобразны, нават барочны, і ясную мэту: даказаць, што беларуская літаратура цікавая і канкурэнтаздольная. Пасля прачытання яе артыкулаў у гэтым сумневаў не ўзнікае.

Распаўядае аўтар пра літаратурны працэс першага дзесяцігоддзя XXI стагоддзя, гэта значыць пра самае новае і цікавае, што адбываецца ў нашай літаратуры і пра што абсалютна большасць, на жаль, не падазрае. Нездарма Шаўлякова параўноўвае актуальнае беларускае літаратурнаўства з... уфалогіяй. Сярод герояў кнігі — прадстаўнікі абдзеленага ўвагай крытыкі пакалення 40-гадовых: Алесь Бадак, Алесь Наварыч, Анатоль Казлоў, Андрэй Федарэнка, пакаленне 1990-х — Альгерд Бахарэвіч, Вера

Бурлак, Віктар Жыбуль, Зміцер Вішнёў, Сяргей Прылуцкі...

Ад містыкі і гістарычнага рамана да постмадэрнізму і яго паслядоўнікаў. Аўтар упісвае ўсё гэта ў кантэкст сусветнай літаратуры, шчодро цытуючы філосафаў і паэтаў, дадаючы вобразнасці і парадаксальнасці ад сябе...

Сумна вам не будзе: сярод прычын, дзеля чаго трэба выдаваць такія зборнікі, названы пункт: «камусяці гэта прыносіць адрэналіну не менш, чым прагляд крываўнай».

Л. Р.